

Universitatea *Valahia* din Târgoviște
Facultatea de Teologie și Științele Educației
Specializarea *Teologie Ortodoxă Pastorală*

LUCRARE DE LICENȚĂ

Coordonator științific:

Pr. conf. univ. dr. **Petre COMȘA**,

Absolvent:

Târgoviște,

2014

Universitatea *Valahia* din Târgoviște

Facultatea de Teologie și Științele Educației

Specializarea *Teologie Ortodoxă Pastorală*

ROLUL CATEHIZĂRII ÎN ZILELE NOASTRE

Coordonator științific:

Pr. conf. univ. dr. **Petre COMȘA**,

Absolvent:

Târgoviște,

2014

ABREVIERI ȘI PRESCURTĂRI

BOR Biserica Ortodoxă Română

Cf. confer

Idem același

Ibidem în același loc

Nr. numărul

Ort. Ortodoxia, revista Patriarhiei Române

op.cit. opera citată

Rev. Revista

S. T. *Studii Teologice*, revista Facultății de Teologie Ortodoxă- București

CUPRINS

ABREVIERI ȘI PRESCURTĂRI.....	2
CUPRINS.....	3
INTRODUCERE.....	5
I.IMPORTANȚA CATEHIZĂRII ÎN CREȘTINISM.....	9
I.1. Cateheza – formă de promovare a dreptei credințe.....	25
I.2. Școlile Catehetice și importanța lor pentru Biserica creștină.....	28
II.CATEHIZAREA – O NECESITATE MISIONARĂ A ZILELOR NOASTRE.....	42
II.1. Contextul catehetic contemporan.....	50
II.2. Mijloace de cateheză.....	57
III.ASPECTE ALE CATEHIZĂRII ÎN CONTEMPORANEITATE.....	60
III.1. Catehizarea familială.....	60
III.2. Catehizarea parohială.....	63
III.3. Catehizarea prin intermediul mass mediei bisericești.....	64
CONCLUZII.....	71
BIBLIOGRAFIE.....	73
DECLARAȚIE DE AUTENTICITATE.....	78

INTRODUCERE

Așa cum biune se știe catehizarea este o operă misionară și duhovnicească a Bisericii noastre ce are în vedere promovarea adevărului eliberator și mântuitor de credință. Catehizarea înseamnă difuzarea principalelor învățături de credință pentru ca omul să se convingă de veridicitatea credinței sale și să crească gradul de angajament religios.

La început cateheza era procesul prin intermediul căruia cei care doreau să se boteze erau pregătiți de către Biserică prin intermediul unui proces de lămurire asupra credinței și adevărului și de pregătire spirituală, sufletească, și trupească, pe o perioadă care mergea de la câteva luni la câțiva ani.

Catehizarea era necesară deoarece acceptarea în rândul Bisericii a unor oameni care nu și-ar fi cunoscut credința sau ar fi cunoscut-o prea puțin ar fi dus fie la alunecarea masivă a multora în erezii de tot felul, fie la deformarea creștinismului cu multe elemente păgâne așa cum a făcut gnosticismul.¹

Pentru a păstra puritatea mesajului mântuitor al Evangheliei Domnului nostru Iisus Hristos și din responsabilitate față de generațiile care mereu ne urmează, Biserica a utilizat cateheza ca un mijloc propice de luminare a minții omului și de pregătire duhovnicească pentru ca odată cu botezul cel ce crede să devină un autentic misionar, prin viața, trăirea și faptele lui.²

¹ ***, *Biserica în era globalizării*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2003, p. 70.

² *Ibidem*.

Școlile catehtice au apărut tocmai din această rațiune a unei temeinice pregătiri a celor ce doreau să se boteze, ele inaugurând un mod de a face educație, specific creștinismului, perpetuat și apreciat până astăzi.³

Începând cu celebra școală catehetică din Alexandria, până la școlile monahale și învățământul religios și teologic de astăzi, Biserica a dorit să insufle adevărul de credință celor ce doreau să se boteze sau erau deja creștini cu conștiința că-și împlinește propriul său mandat misionar și că sprijină omul la înțelegerea rostului său în viață.

Contextul catehetic de astăzi este dominat de numeroase maladii spirituale, agravate de globalism, secularism, materialism sau indiferentism, care au cu ele atât efecte negative, cât și o mare posibilitate de misiune.

Lumea în care trăim are forme noi ale provocărilor vechi, căci tot ceea ce încearcă credința noastră, a tulburat și speranța celor de dinaintea noastră, de aceea, noi trebuie să vedem cum au răspuns ei unor astfel de provocări și cum le-au depășit.

În misiunea contemporană a Bisericii, cateheza este un instrument necesar, util și eficient, căci fără a oferi omului o structură de credință, nu-i putem cere să rămână credincios fidel, știind că adevărul de credință este cel care normează viața noastră duhovnicească.⁴

Cateheza este formă clasică, dar și modernă de comunicare, sub formă dialogală, a întrebărilor și răspunsurilor, adevărul revelat, tot ceea ce avem nevoie pentru a merge pe drumul drept al mântuirii.

Biserica noastră Ortodoxă, fidelă moștenirii apostolice, a utilizat cateheza ca pe un instrument misionar preferat, dar nu unic, necesar și mereu actual, dată fiind istoria sa în care această formă de misiune a avut un mare succes soteriologic.

³Arhim. Teofil Tia, *Reîncreștinarea Europei? Teologia religiei în pastorală și misiologia occidentală contemporană*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2003, p. 19.

⁴ *Ibidem*.

Necesitatea aprofundării catehezei este o realitate religioasă în țara noastră, căci lipsa de catehizare lasă în superficialitate, pradă sectelor și unei perspective magice o mare parte a credinșilor.

Luminarea prin cateheză este o datorie familială, parohială, școlară și mediatic de la care nu se poate abdica în nici un sens.

Mijloacele catehetice de astăzi presupun o relaționare mai intensă cu cel care crede, o coborâre pe cât este nevoie la posibilitățile lui de înțelegere și percepere a realității, dar și o utilizare a celor mai noi instrumente tehnice e comunicare.⁵

Problema utilizării tehnicii și a noilor mijloace de comuniare în misiunea Bisericii nu este nouă, deși apare, periodic, ciclic, iar principiul călăuzitor trebuie să fie că ele nu sunt bune sau rele în sine, ci rea sau bună este utilizarea lor și raportarea noastră la ele. Căci, altfel esle sunt foarte necesare într-o lume care comunică tot mai mult și mai profund.

Comunicarea este o formă de menținere și aprofundare a comuniunii, în orice fel s-ar petrece ea, așa se face și cateheza trebuie să beneficieze cât se poate de cele mai noi mijloace, instrumente, metode și strategii de misiune, care să aducă roade duhovnicești bogate.⁶

Biserica nu este un muzeu pe care trebuie să-l transmitem neumblat urmașilor noștri, ci o comunitate vie, novatoare, dinamică în care fiecare generație trebuie să o înfrumusețeze, să o susțină și să-și aducă aportul său la succesul ei misionar.

Biserica înseamnă viață, viață dumnezeiască ce vine spre noi, de aceea ea este dinamică, vie, mereu în transformare și are nevoie ca noi să ne conformăm acestei exigențe de existențiale ecleziale.

⁵ Dumitru Călugăr, *Catehetica, manual pentru Institutele teologice*, Ed. I.B.M.O., București, 1976, p. 10.

⁶ Constantin Cucoș, *Educația religioasă. Repere teoretice și metodice*, Edit. "Polirom", Iași, 1999, p. 75

Cateheza este o necesitate mondială și românească, o nevoie tot mai des resimțită, fie de clerici, fie de laici, de aceea, tema pe care am ales să o tratez pentru lucrarea de licență are un mare grad de actualitate, iar prin intermediul analizelor propuse și a rezolvărilor găsite are și un grad ridicat de noutate.

În capitolele care urmează, am tratat acest subiect cu conștiința că el este actual și necesar misiunii catehetice a Bisericii noastre, iar, cercetând, citind și căutând această experiență științifică care încununează cei patru ani de studii teologice îmi vor fi utili activității mele de după finalizarea studiilor, fie ca mirean angajat și responsabil față de misiunea credinței mele străbune, fie ca preot, acolo și când va rândui Bunul Dumnezeu.

Am certitudinea că cele tratate aici sunt rodul experienței multora de care m-am împărtășit în special prin intermediul cititului, și pe care îl pot oferi și altora care sunt interesați de subiect, contribuind la aprofundarea unei teme de teologie practică de mare actualitate și utilitate misionară.

I.IMPORTANȚA CATEHIZĂRII ÎN CREȘTINISM

Așa cum se știe, încă de la începutul creștinismului, principala formă de comunicare a elementelor fundamentale ale credinței a fost cateheza. Altfel spus, prin intermediul ei, ca principală formă de misiune educațională creștină era comunicată credința creștină în elementele ei fundamentale celor ce se pregăteau pentru primirea Tainelor de inițiere creștină. Adică, cei care îmbrățișau creștinismul erau pregătiți înainte de a fi botezați și apoi mirunși și împărțășiți.⁷

Termenul de cateheză vine din limba greacă și se referă la transmiterea prin viu grai a credinței, căci cei ce așteptau să primească botezul erau mai întâi intruiți în credință de o categorie specială rânduită de Biserică, de cateheți.

Cateheza este deci forma tradițională de transmitere a credinței în spațiul creștin și presupune pe cineva care învață cu autoritatea Bisericii și cineva care primește conținutul credinței. De regulă în cadrul catehezelor se predă învățătura de credință sub formă expozitivă și dialogală.⁸

Cateheza presupune vestirea cuvântului evanghelic, a învățăturii de credință în formă sistematică și organizată, cu caracter personal, pentru ca cel care se botează să fie conștient de noua calitate, să aibă o mentalitate de credință misionară și să poată la rândul lui să devină un instrument eclezial misionar eficace.

⁷Pr. lect. dr. I. Toader, *Metode noi în practica omiletică*, Cluj-Napoca, 1997, p. 163

⁸ Pr. prof. Sorin Cosma, *Cuvinte ale dreptei credințe*, Arad, 1992, p.45.

Importanța catehezei pentru Biserica primară este extraordinară căci ea a salvat Creștinismul de la păgânizare, deformare și erezie, oferind Bisericii un suport pastoral-misionar de neegalat.⁹

Fără instituția catehizării, ar fi fost imposibilă răspândirea așa intensă și rapidă a creștinismului dar și păstrarea purității sale doctrinare.

În cele ce urmează, prin intermediul unui excurs istorico-liturgic vom vedea mai bine care a fost parcursul catehezei creștine în primele secole și ce relevanță are ea astăzi.

În Biserica primară, termenul de cateheză se referă la învățarea legii divine (Fapte 18-25; Romani 2-18; Gal 6;6), acțiune diferită de proclamarea credinței sau *kerigma*, parte a misiunii bisericești, și de misiunea omiletică sau didascalică destinată celor botezați.

Primele forme de cateheză le întâlnim înscrisorile apostolice parte a Noului Testament, mai ales la Sf. Ap. Pavel, cel mai cunoscut exemplu fiind Epistola către Evrei, destinată așa cum era și firesc creștinilor proveniți dintre evrei.

Deși își are originea în epoca apostolică, tradiția catehetică i-a amputat odată cu secolul al II-lea creștin când exista deja o mare afluență către Biserică și se simțea și necesitatea unei solide instruiți în credință dar și pericolul derapajului din cauza unei false înțelegeri a ei.

Prima mare lucrare cu caracter catehetic este *Didahia*, scriere de început de secol al doilea, un fel de rezumat al predeicii apostolice, un compediu de credință, un manual de studiu pentru cei începători în creștinism ce cuprindea precepte morale și reguli de organizare comunitară, precum și învățătura cu privire la Botez și Euharistie¹⁰.

O a doua paradigmă catehetică este cea a *Epistolei lui Barnaba*, care are un pronunțat caracter moral pornind de la dihotomia dintre cele două căi, cea a vieții și cea

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Pr. prof. Nicolae Petrescu, *Catehetica*, Manual pentru Seminariile Teologice, București, 1978, p. 78.

a morții. Ea explică importanța Botezului pentru cei care doreau să devină creștini. Abordarea Epistolei lui Barnaba va deveni un standard catehetic pentru multă vreme. De fapt, ambele vor constitui modele catehetice pentru catehezele secolelor următoare.

Apologeții vor uni proclamarea evanghelică cu cateheza propriu zisă, insistând pe aprofundarea învățaturii de credință pentru cei ce se pregăteau să se boteze, adesea timp îndelungat până la trei ani, ca perioadă de noviciat.¹¹

După apariția celebrelor școli catehetice, cateheza este, alături de instrucțiunile morale, exorcisme și post principalul mijloc de pregătire a celor ce urmau să se boteze. Procedura aceasta îndelungată, morală, spirituală și educațională de pregătire era considerată necesară deoarece se urmărea neprimirea pe cât se poate în comunitatea creștină a unor persoane care să nu acumuleze integral și corect adevărul de credință și să pună în pericol atât veridicitatea credinței, puritatea ei, cât și stabilitatea comunității în timp și puterea ei misionară.

Primul care utilizează numele de catehumeni a fost Tertulian, dar în aceeași epocă numele apare la Roma, Cartagena și Alexandria, cu aceeași denumire, referindu-se la aceia care se pregăteau să primească Botezul. Pregătirea consta în aprofundarea învățaturii de credință creștină, post și rugăciune.

Catehumenatul era strâns legat cu prima parte a Liturghiei creștine, numită și Liturgia cuvântului sau a catehumenilor sau a celor chemați care avea un rol preponderent de pregătire a celor ce doreau să se boteze.

Importanța catehizării reiese din aceia că lipsa unei unitare înțelegeri a credinței poate duce lejer la fărâmițarea credinței, la ruperea unității Bisericii prin înțelegeri personale sau eronate și defectuoase a învățaturii revelate.¹²

¹¹ † Dr. Antonie Plămădeală, *Vocație și misiune creștină în vremea noastră*, Sibiu, 1984, p. 162

¹² Pr. prof. dr. Ene Braniște, *Cultul ortodox ca mijloc de propovăduire a drepte credințe, a dragostei, a păcii și a bunei înțelegeri între oameni*, în "Studii teologice", Anul V (1953), nr. 9-10, p. 633.

Primul catehet, chiar neoficial era nașul, adică cel care convertea, aducea la credință pe un păgân și îi oferea o instrucție educațională creștină primară, apoi el era preluat de instituția eclezială care prin cateheții săi îi oferea elementele fundamentale ale doctrinei creștine, alături de modelul existențial eclezial.

Cateheza este pentru Biserică o necesitate internă care ține de menținerea coeziunii sale interne, dar și de transmiterea învățăturii de credință generațiilor viitoare.

Instituția catehumenilor nu a apărut brusc și nici nu a fost elaborată dintr-o dată, la început fiind primiți în rândurile creștinilor aceia care doreau, relativ ușor. Astfel, după predica Sf. Ap. Petru: "*Pocaiti-va si sa se boteze fiecare dintre voi in numele lui Iisus Hristos*" (Fapte 11, 38) s-au botezat primii 5000 de oameni, devenind creștini.¹³

Predica avea la început în ea un concentrat caracter misionar și catehetic, iar cei ce se botezau își completau învățătura și se întăreau în credință prin viețuirea în comunitatea creștină respectivă.

Apare treptat instituția catehumenului, adică a învățătorului întru credință, care va avea atribuțiile misiunii educaționale ale Bisericii, căci deja din secolul al II-lea asistăm la o contraofensivă păgână puternică, iar cunoașterea creștinismului în mod fragmentar sau insuficient de către marea masă a creștinilor ar fi fost un pericol mortal care ar fi păgânizat până la distrugere creștinismul.¹⁴

Este perioada în care apare Paul de Samosata sau Cels, iar afluxul către creștinism este destul de masiv, ceea ce impune catehizarea temeinică. Misiunea Bisericii avea nevoie de creștini pregătiți, instruiți în credință care să poată oferi și altora nu doar exemplul vieții lor curate și iubitoare, dar și fundamentele doctrine care să-i ferească de diluarea credinței, de reîntoarcerea la păgânism sau, mai rău, de păgânizarea creștinismului.

¹³ Pr. Prof. univ. dr. Vasile Răducă, *Curs de catehetică, pentru uzul studenților*, București, 1996, p. 28.

¹⁴ *Ibidem*

Pericolul apostaziei în fața persecuțiilor venea nu doar din lipsa unei vieți spirituale autentice, dar mai ales din necunoașterea învățăturii de credință, a profunzimii credinței creștine, care făcea pe unii, fie dintr-o asimilare relativistă, fie dintr-o neînțelegere regretabilă, pe lângă presiunea fizică insuportabilă adesea.¹⁵

Iar, dacă presiunea fizică, tortura nu poate fi niciodată imputată unui apostat, lipsa unei temeinice educații creștine și necunoașterea doctrinei, însă da, căci ea este calea cea mai ușoară de *a fura* un creștin din trupul eclezial.

Pentru a reprima pe cât se poate apostazia, Biserica a impus o perioadă de pregătire pentru cei care doreau să devină creștini, o perioadă de încercare și pregătire, de noviciat sau de inițiere, care la început era de aproximativ câteva luni, iar, mai apoi va ajunge la trei ani.

Noviciatul catehumenilor era o măsură de protecție, de apărare, dar și o instrucție misionară, o modalitate de a penetra relativismul unei epoci și a- i impune fundamente stabilizatoare.

Sfântul Iustin Martirul și Filosoful vorbește despre existența a două tipologii de catehumeni, începători și avansați, împărțire ivită din necesitatea adaptării la ritmul și capacitățile fiecărui candidat la Botez.

Prima categorie o alcătuiău catehumenii instruiți elementar în învățătura de credință și morală creștină. A doua categorie era alcătuită din catehumeni mai înaintați, din cei care nu se mulțumeau numai cu cunoașterea învățăturilor creștine, ci simteau necesitatea launtrică de a se ruga continuu și de a participa la cultul divin.¹⁶

Catehumenii erau pregătiți de cateheți special instituți de episcopul locului printr-un mandat sau hirotésie specială, ei putând participa la anumite servicii religioase

¹⁵ Pr. Mihail BULACU, *Spiritul catehezei patristice din școala românească*, Tipografia cărților bisericești, București, 1937, p. 36.

¹⁶ Ibidem.

și la prima parte a Liturghiei, fără însă a putea beneficia de niciuna din Sfintele taine și Ierurgii, nefiind botezați.

În schimb, aveau chiar în Liturghie o rugăciune specială, Ectenia Catehumenilor sau a celor chemați, la Botez, desigur.¹⁷

Catehumenatul a fost tratat cu multă atenție și seriozitate de către Biserică, căci de el depindea forța și tăria ei, dar și calitatea religioasă a noilor membri. Biserica avea tot interesul ca noii membri să nu pice pradă persecuțiilor sau retroversiunii păgâne, nici să denatureze viața religioasă prin asimilarea incompletă a învățăturii de credință și apariția unui mod de viață bisericească străin de tradiția bisericească.

Admiterea în rândul catehumenilor ca și absolvirea acestei etape era atributul exclusiv al episcopului locului, care de regulă atunci când considera încheiată această perioadă de pregătire decidea botezul catehetului, în special în noaptea pascală.

Cel care dorea să devină catehumen era prezentat de un alt creștin episcopului locului care după ce investiga dorința și cererea lui impunea o perioadă de catehumenat și făcând semnul crucii pe fruntea candidatului la catehumenat îl admitea pe acesta în noua stare tranzitorie înainte de primirea Botezului.¹⁸

Așa cum am mai amintit mai sus, erau două categorii mari de catehumeni, începători și avansați, primii se mai numeau și auditori, apropiați sau debutanți, iar cei din a doua categorie se mai numeau luminați, aleși sau competenți.

În Orient, în secolul al IV-lea, conform normelor Sinodului de la Neocezareea, existau chiar trei categorii de catehumeni, auditori, îngenunchetori și luminați, în funcție de gradul lor de pregătire, viață spirituală și atașament față de Biserică.

Distincțiile dintre ei erau acestea, primii nu puteau asista la nicio parte a cultului creștin, a doua categorie erau primiți la unele părți ale cultului și primeau

¹⁷ C. Moreschini, E. Norelli, *Istoria literaturii creștine vechi, grecești și latine*, II/1 (trad.rom.), Polirom, Iași, 2004, p.56

¹⁸ *Ibidem*.

binecuvântările clericilor, iar cea de a treia categorie erau în situația iminentă de a primi botezul.¹⁹

Durata educației catehetice era diferită de la o categorie catehetică la alta. Astfel, auditorii aveau alocat un timp mai îndelungat, erau instruiți prin intermediul unor lecturi, omilii și sfaturi, ori prin intermediul dialogului, cu forma bine cunoscută de întrebări și răspunsuri.²⁰

Îngenunchetorii sau luminații beneficiau și de instrucția în locașele de cult și prin intermediul cultului, lor adresându-li-se, de altfel, mai ales, și prima parte a Liturghiei, cu citire, proclamarea cuvântului și interpretare. De regulă, li se explica crezul și Rugăciunea domnească, schemă clasică și încă actuală de cateheză, iar, apoi, posteau timp de 30-40 de zile, erau înscriși în catalogul de botez, iar, astfel pregătiți erau botezați.

Cateheza făcea prelucrarea intelectuală și formativă a celor ce doreau să se boteze, asigurându-le fundamentele doctrinare necesare ce asigurau comunitatea împotriva unei minime stabilizări în credință.

Catehumenii nu erau asimilați nici creștinilor nici păgânilor, dar dacă mureau erau socotiți sfinți, iar dacă cădeau li se impunea pocăința sacramentală.

Prin intermediul instituției catehumenatului și al catehezei, biserica și-a asigurat un minim de succes misionar, dar și o formă de asigurare împotriva unei ofensive și rezistențe păgâne redutabile, constituită din numeroase elite intelectuale păgâne, care ridicau probleme actuale acelei vremi și care se confruntau cu viața și credința creștină.

Apologeții vor dezvolta misiunea catehetică sub forma specifică a apologiilor, care de data aceasta nu este vorba despre o formă de misiune pentru cei ce doreau să se bazeze, ci acelor care ar putea fi convinși de a se boteza la un moment dat.

¹⁹ IPS Mitropolit Nicolae Corneanu, *Patristica mirabilia. Pagini din literatura primelor veacuri creștine*, ed. a II-a, Polirom, Iași, 2001, 122.

²⁰ Ioan G. Coman, *Și Cuvântul Trup S-a Făcut. Hristologie și mariologie patristică*, Ed. Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1993, p. 49.

Apologeții se vor adresa păgânilor, mai ales celor militanți, pentru a le dovedi adevărul creștinismului, ori pentru a apăra doctrina creștină în fața feluritelor atacuri ale acelor care neînțelegând pe creștini îi acuzau de multe lucruri ireale.²¹

Cateheza reprezenta prima formă de educație creștină, dar și o formă de misiune și de pastorație creștină, căci avea în vedere stabilirea unui minimum doctrinar pe care cel care dorește să se boteze să îl cunoască.²²

Această cunoaștere folosea, pe de o parte Bisericii, care stabilea structuri de rezistență și existențiale interne credinciosului, iar pe de altă parte credinciosului viitor creștin căci îl pregătea pentru o maximă asimilare a doctrinei creștine care să-i poată asista propria dezvoltare astfel încât aceasta să progreseze natural sub înrâurirea harului divin.

Cateheza a fost forma de reacție și de protecție a creștinismului primar în fața provocărilor misionare și pastorale ale primelor secole, care au creat o adevărată tradiție educațională creștină. Ea a creat o adevărată elită creștină, care ți-a dat măsura sa în timpul persecuțiilor fiind corpul creștin care a dat numeroși martiri. Martirajul însuși al primelor patru secole cu greu poate fi înțeles fără rolul pregătitor și întăritor al catehezei. Aceasta este până la urmă o formă de răspuns, de adaptare sau de creativitate inovativă educațională care a asigurat o maximă incisivitate misionară în epoca.

Pe ea s-a fundamentat mai târziu excelența educațională creștină, faptul că marile și adevăratele școli ale lumii au fost create de Biserică, universitatea modernă datorând mult catehezei bisericești primare.²³

Apoi, Biserica a acumulat o experiență educațională și misionară uriașă, fundamentând un unic și dinamic tipar misionar bazat pe educație, căci cunoașterea este un atribut important al matricei existențiale creștine.

²¹ *Ibidem.*

²² Etienne Gilson, *Filosofia în Evul Mediu*, Ed. Humanitas, 1995, p. 54.

²³ *Ibidem.*

Biserica a considerat cunoașterea drept un instrument important de relaționare cu Creatorul și cu aproapele, dar și cu lumea înconjurătoare. Astfel, se explică de ce educația și misiunea prin intermediul educației este o permanență creștină. Civilizația creștină este fundamentată pe educație, valorizează educația și susține educația ca pe un mijloc de construire și întărire a propriei credințe.²⁴

Creștinismului i-a fost întotdeauna străină respingerea cunoașterii, ori slaba ei valorizare, deoarece creștinii sunt conștienți că achizițiile spirituale nu pot fi susținute fără aportul educației.

Cateheza este intrinsec legată de creștinism, este o marcă proprie a sa, o codificare a experienței creștine, a vieții în Hristos, a vieții de credință a poporului lui Dumnezeu.

Importanța catehezei pentru creștinism este uriașă, de forța manifestării acestui veritabil instrument misionar se leagă puterea comunității creștine dintr-un anumit loc sau timp. Prin lentila eficacității catehezei se poate interpreta apropierea sau îndepărtarea creștinilor dintr-o epocă sau alta de adevărul credinței lor.²⁵

Diferența dintre cateheză și propagandă este aceea că aceasta din urmă este forma de promovare a unei ideologii, oricare ar fi ea, pe când cateheza este un mijloc de promovare a unei experiențe de viață cu Dumnezeu și aproapele.

Cateheza este o formă de educație creștină tradițională ce vine din epoca apostolică și a fost valorizată ca atare până astăzi, ea fiind considerată modalitatea optimă de pregătire pentru însușirea principalelor principii de viață și credință creștină.

Fașă de sistemul educațional al epocii sau oricare alt sistem educațional contemporan, cateheza are avantajul unei relații personale nemijlocite și a unui grad de naturalitate și firesc crescut, ceea ce face ca ea să fie un instrument misionar extraordinar.

²⁴ Andrew Louth, *Originile tradiției mistice creștine. De la Platon la Dionisie Areopagitul*, Ed. Deisis, Sibiu, 2002, p. 59.

²⁵ *Ibidem*.

Este vorba până la urmă de împărtășirea modului de viață și trăire creștină prin intermediul dialogului și a învățaturii în mod expozitiv, pe baza unei relații frățești, asemenea sfatului pe care un bolnav îl primește de la un bolnav vindecat, adică se împărtășește o experiență de viață autentică și nu un principii de viață teoretice. Aici constă noutatea catehezei în sistemul educațional uman, este vorba despre împărtășirea unei experiențe autentice de viață, a unui mod de viață firesc și normal.

Acesta este și motivul pentru care de-a lungul secolelor cateheza a fost și este încă utilizată ca mod de aprofundare a învățaturii creștine, pentru că are în ea o naturalețe și o eficacitate date de adevărul vieții, de firescul relațiilor inter-umane și de puterea credinței.²⁶

Cateheza răspunde așteptărilor umane celor mai intime, ea vie, nemijlocită și mai ales are garanția adevărului, a posibilității de împlinire. Cel ce învață vede la cel de la care învață că posibilitatea unei vieți spirituale, a dobândirii echilibrului interior și a unei relații vii cu Dumnezeu nu este o utopie, dimpotrivă un lucru foarte posibil și concret.²⁷

Urmând îndemnul Mântuitorului Hristos de “*Mergând, învățați toate neamurile...*” (Mt. 28,19), ei au aprofundat misiunea bisericească prin intermediul catehezei, propovăduind cuvântul mântuirii, însuflețiți de harul Sfântului Duh, în întreaga lume cunoscută atunci.

Scopul misiunii lor catehetice a fost pregătirea celor atinși de cuvântul Domnului să primească Botezul, să devină creștini, membri ai Trupului Tainic al lui Hristos. Pentru îndeplinirea acestui scop, apostolii utilizau toate metodele dialogale și strategiile timpului lor.

Astfel, ei au preluat formele culturii antice, filozofice și juridice greco-romane și le-au utilizat pentru a predica noua învățătură în așa fel încât aceasta să nu pară străină

²⁶ T. Spidlik, *Spiritualitatea Răsăritului Creștin* (trad.rom.), Deisis, Sibiu, 2002, 59.

²⁷ *Ibidem*.

de fondul autohton al fiecărui candidat la Botez. Acest proces de inculturație este un model și o strategie misionară valabilă și astăzi. Căci și astăzi se cere același lucru , păstra formele și a transforma conținutul.

De aceea, Sf. Pavel, apostolul va spune *“Tuturor toate m-am făcut, pentru ca-n orice chip să-i mântuiesc...”* (I Cor. 9, 22).

Așa cum tot marele apostol ne spune , în opera educațională, catehetică a Bisericii erau pe lângă ei și profeții, harismaticii și învățătorii *“Și pe unii i-a pus Dumnezeu în Biserică: întâi apostoli; al doilea, profeți; al treilea, învățători...”* (12, 28). Ei aveau mandate educațional explicit, misionar, din partea Bisericii: *“Oare toți sunt apostoli? Oare toți sunt profeți? Oare toți sunt învățători? Oare toți fac minuni?...”* (I Cor. 12, 29).

Din această categorie de harismatici cea mai cunoscută și mai implicate în misiunea Bisericii au fost didascalii: *“Pe când Apostolul era misionarul profesionist, iar Profetul organul inspirat, care prezice, revelează, ceartă și sfătuiește, Didascalul este, așa cum îl arată și numele, învățătorul propriu-zis al comunității, cel care o instruieste mai de-aproape în cele ale credinței și moralei creștine, purtător al cunoștinței și înțelepciunii. În triada de slujitori ai cuvântului dumnezeiesc, el este factorul special al învățământului creștin. Numai el are ca funcție determinantă învățătura. Pentru istoria teologiei creștine, didascalul are, de aceea, o importanță pe care n-au avut-o evanghelistul misionar și profetul...”*²⁸.

Didascalii primau mandatul misionar catehetic explicit de la apostolic și acționau în numele lor întru slujirea Bisericii, în paralel cu preoții și episcopii care se ocupau de cult și administrarea Bisericii, și apostolic care se ocupau de organizarea ei.

Principala funcție catehetică a didascalilor era aceea de a explica învățături eenghelice conform aprofundării apostolice, de a întări pe creștini în credință și de a preveni asaltul învățăturilor eretice.

²⁸ *Ibidem.*

Așa cum se știe Sfânta Tradiție a precedat Sfânta Scriptură, care în cazul Noului Testament a apărut în Biserică ca o colecție sacră, revelată a Bisericii, cu scop misionar, doctrinar și educational.

Alături de aceste cărți scripturistice avem și alte lucrări, aparținând Tradiției ecleziale care aprofundează cuvântul lui Dumnezeu pentru epoca lor, fie că e vorba despre scrierile Părinților apostolice, despre scrierile polemice sau apologetice și patristice.

Ele au în primul rând un scop catehético-misionar clar de aceea le și menționăm, așa cum spune și apostolul despre scrierile timpului său “*Aduceți-vă aminte de maimarii voștri, care v-au grăit vouă cuvântul lui Dumnezeu; priviți cu luare aminte cum și-au încheiat viața și urmați-le credința...*” (Evrei 13, 7).

Prima perioadă catehetică importantă este cea a părinților apostolici, adică a aacelor scriitocreștini relevanți care au aparținut finalului de secol I și debutului de secol II, au fost ucenici ai Sf. Apostoli, i-au cunoscut pe ei și scrierile lor.

Dintre acestea amintim cele mai importante lucrări ale perioadei: *Învățătura celor doisprezece Apostoli (Didahia)*²⁹, *Scrisoarea Sf. Barnaba*, *Epistola către Corinteni a Sf. Clement Romanul*, *Scrisorile Sf. Ignățius de Antiohia*, *Scrisoarea Sf. Policarp de Smirna*, *Păstorul lui Hermas*, *Scrisoarea către Diognet*, ori *Constituțiile Apostolice* etc.³⁰

Urmează apoi perioada catehetică polemică, căreia îi aparțin personalități bisericești precum: *Quadrat*, *Tertulian*, *Menuncius Felix*, *Ariston de Pela*, **Sf. Justin**, *Ciprian*, *Miltiade*, *Apolinarius*, *Meliton de Sardes*, *Tațian Asirianul*, *Teofil de Antiohia*, *Atenagora din Atena* etc³¹.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ ***, *Scrierile Părinților Apostolici*, vol. 1 din colecția PSB, trad. de Pr. D. FECIORU, Editura Institutului Biblic și de misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979, p. 9.

³¹ *Apologeți de limbă latină*, vol. 3 din PSB, trad. Nicolae Chițescu, Eliodor Constantinescu, Paul Papadopol, David Popescu, Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, p. 320.

Avem de a face și cu o literatură catehetică postapostolică, de o mare erudiție, dintre care amintim, operele lui Clement din Alexandria, Chiril de Ierusalim, ori Sf. Grigore de Nyssa.

Dacă în opinia lui Clement din Alexandria, Mântuitorul Hristos este Marele Pedagog, îndrumător al celor ce doresc să se mântuiască, care conduce întreaga omenire, instruind pe cei ce doresc să cunoască adevărul³², în cea a Sf. Chiril de Ierusalim, bucuria este cea ce însoțește pe catehet în cunoașterea lui Hristos “*Acum suflă asupra voastră, care aveți să fiți luminați, mireasma fericirii! Acum adunați florile cele duhovnicești, ca să împlețiți cununile cerești! Acum a adiat mireasma cea bună a Sfântului Duh! Acum ați ajuns la porțile palatului împărătesc! Să dea Dumnezeu ca să fiți luați înăuntru chiar de Împăratul! Acum s-au arătat florile pomilor! Să dea Dumnezeu ca și rodul să fie desăvârșit! Deocamdată numele vostru vi s-a înscris și ați fost chemați la oaste. Purtați în mâini făclii pentru alaiul de nuntă și doriți să aveți viețuire cerească! Bună este intenția voastră! Iar ei îi urmează nădejdea. Căci nu minte cel care a spus: Toate le lucrează spre binele celor care iubesc pe Dumnezeu (Rom. 8, 28). Dumnezeu este bogat în facerea de bine; totuși așteaptă din partea fiecăruia o voință sinceră. Pentru aceasta, Apostolul a adăugat: Celor care sunt chemați potrivit voinței (Rom. 8, 28). Dacă voința ți-e sinceră, atunci Dumnezeu te cheamă. Dar dacă ești cu trupul aici, dar nu ești și cu mintea, nici un folos nu ai. S-a apropiat odinioară și Simon Magul de baia botezului. A fost botezat, dar n-a fost luminat. Și-a cufundat trupul în apă, dar nu și-a luminat inima cu Duhul. Trupul s-a coborât și s-a ridicat iarăși, dar sufletul nu s-a îngropat împreună cu Hristos și nici nu s-a sculat împreună cu Hristos. Îți dau exemple de căderi, ca să nu cazi și tu...*”³³

³² Clement Alexandrinul, “*Scrieri – Partea întâia*”, vol. 4 din colecția PSB, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, trad. Pr. D. FECIORU, București, 1982, p. 165.

³³ Sf. CHIRIL al Ierusalimului, *Catehezele*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2003, p.34.

Pedagogul lui Clement este considerat primul manual catehetic serios din creștinismul răsăritean. Celebre sunt cele 18 cateheze ale Sf. Chiril, cu caracter baptismal, ținute în perioada pre și post pascală, adică pentru cei ce se pregăteau să se boteze și pentru cei care s-au botezat recent.

Sf. Grigore de Nyssa este cunoscut pentru lucrarea sa în 40 de capitole, intitulată *Marele cuvânt catehetic* care se adresează dascălilor implicați în cateheza creștină, vorbindu-le despre Sfânta Treime, opera de răscumpărare și păcat, Botez și Împărtășanie.³⁴

Desigur, mult mai mulți Părinți ai Bisericii s-au ocupat de catehumeni, prin intermediul scrierilor lor, de aceea, merită să amintim de *Sf. Nicetas al Remesianei*³⁵, care în celebra sa lucrare *Catechismus sive instructionis libelli sex* (*Catehismul, sau șase cărțile de învățătură*), din anii 374-381, cuprinde cateheze antebaptismale cu privire la o sumă de chestiuni curente ale epocii.

Fericitul Augustin, mai cu seamă în lucrarea *De catechisandis rudibus*, în anul 400, în 27 oferă diaconului din Cartagina, Deogratias, un scurt manual de catehizare.³⁶ De fapt, el este numit și cel dintâi îndreptar catehetic din creștinismul apusean. Putem aminti și lucrarea intitulată *De Magistro*³⁷, în care Marele catehet este prezentat a fi Hristos Însuși.

Teologii sunt de acord că perioada de aur a catehumenatului se situează între cea de a doua parte a secolului al doilea și secolul al cincilea, el desfășurându-se în regim concentrat, sistematic și cu un pronunțat caracter misionar, mai ales contra agresiunilor

³⁴ Pr. lect. univ. dr. Vasile Răducă, *Antropologia Sfântului Grigore de Nyssa*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996, p.221.

³⁵ Pr. Ștefan ALEXE, *Sfântul Niceta de Remesiana și ecumenicitatea patristică din sec. IV și V*, Teză de doctorat, ST XXI, 1969, nr. 7-8, p. 453.

³⁶ Fer. AUGUSTIN, *Prima cateheză. Inițiere în viața creștină*. Ediție bilinvă, Polirom, București, 2002, p. 47.

³⁷ *Ibidem*.

misionare iudaice și păgâne care făceau totul pentru a stăvili avântul și sedimentarea credinței creștine.

Desigur că există o formă de catehumenat încă din vremea apostolică dar nu organizată sistematic, dar și după aceea, dar cu o altă organizare, până astăzi.

Primele informații despre organizarea unui corp al catehumenilor le avem din apologiile Sf. Justin, care spune întruna din scrierile sale: *“Toți cei care s-ar încredința a crede că lucrurile acestea învățate și propovăduite de noi sunt adevărate și care făgăduiesc că vor putea trăi așa, sunt învățați să se roage și să ceară de la Dumnezeu, postind, iertarea păcatelor pe care le-au săvârșit mai înainte, în timp ce noi, la rândul nostru, ne rugăm și postim laolaltă cu ei. Apoi, ei sunt conduși de noi undeva, unde este apă și sunt renăscuți acolo, în același fel în care noi înșine am fost renăscuți; ei primesc atunci o baie în apă, în numele Părintelui tuturor și Stăpânului Dumnezeu și al Mântuitorului nostru Iisus Hristos și al Sfântului Duh...”*³⁸ Iar puțin mai încolo: *“...Iar baia aceasta se numește luminare, întrucât cei care primesc toate cele în legătură cu ea devin apoi luminați la minte...”*³⁹.

Obiectul catehezei îl făcea învățătura de credință a Bisericii care puțin, superficial sau greșit asimilată ducea la un corp de creștini cu o învățătură deformată,eretici sau ușor pradă ereziei, fără incisivitate misionară.

Constituțiile apostolice ne oferă mărturia că durata unei astfel de perioade de catehumenat era între 3 luni și trei ani, cu împărțirea despre care am mai amintit mai sus, ascultători, îngenunchetori și luminați, ori începători și avansați.

Perioada predilectă pentru săvârșirea Botezului era noaptea Învierii, dar și ajunul unor mari sărbători creștine precum Înălțarea Domnului sau Cincizecimea.

³⁸ ***, *Apologeți de limbă greacă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1980, p. 66.

³⁹ *Ibidem*, p. 67.

Prin urmare, cateheza a avut o importanță covârșitoare pentru Biserica primelor secole, asigurându-i incisivitatea misionară, acuratețea doctrinară și puterea de a rezista în fața asulturilor păgâne și iudaice. Ea a normat viața de început a creștinilor din primele secole, fiind o necesitate misionare evidentă și sprijinind în cel mai autentic mod desfășurarea misiunii creștine.⁴⁰

Cateheza a fost și mijlocul de adaptare al misiunii bisericești la necesitățile unei epoci și al unor presiuni ale contextului epocii, dar și un instrument educational eficace.

Și astăzi, cateheza este un instrument misionar necesar, Biserica având experiența fericită a succesului catehetic deosebit în secolele din urmă. Astfel, cateheza este o posibilitate de misiune valoroasă, unică și de neînlocuit, care poate aduce bineuvântate beneficii duhovnicești omului contemporan, ajutându-l să se transforme, să se schimbe și să înnoiască la rândul său chipul lumii în care el trăiește și activează.⁴¹

Biserica etse conștientă că forța ei misionară este mult sporită de cateheză, iar cateheza este o tradiție ce vine de la apostolic și nu o achiziție misionară a vreunui veac sau altul.

⁴⁰ Marrou, Henri-Irénée, *Sfântul Augustin și sfârșitul culturii antice*, trad. de Drăgan Stoianovici și Lucia Wald, Ed. Humanitas, București, 1997

⁴¹ *Ibidem*.

I.1. Cateheza – formă de promovare a dreptei credințe

Așa cum am văzut în subcapitolele de mai sus, cateheza este o formă de însușire a dreptei credințe, prin intermediul cunoașterii doctrinei, dar mai ales prin improprierea unui autentic mod de viață creștin în care să primeze emulația, comuniunea și urmarea lui Hristos.⁴²

Cateheza este principalul mijloc de transmitere a învățăturii de credință, de însușire a adevărului mântuitor și de cunoaștere adevărată a lui Dumnezeu. Ea este un mijloc formativ al Bisericii care a sprijinit în mod de nețăgăduit misiunea evanghelică de-a lungul timpului.

Generații nenumărate de credincioși au cunoscut adevărul de credință prin intermediul catehezei, iar Biserica le-a oferit hrana cea vie, pe Hristos sub forma adevărului de credință.

Cateheza este aceea care a format generațiile de credincioși și le-a oferit o bază solidă pentru trăirea lor, ea a nutrit sufletul credincioșilor cu seva neîpuținată a învățăturilor evanghelice.

Cateheza a fondat societatea creștină a antichității, căci, fără o învățătură solidă creștinii rămâneau pradă vitregiilor timpului, atacurilor iudaico-păgâne și superficialității conceperii vieții.

Este un fapt dovedit științific că fără o doctrină puternică nici măcar o ideologie social-politică nu poate supraviețui, cu atât mai mult o religie. Iar, faptul că Biserica dăinuie și astăzi arată viabilitatea adevărului pe care ea se fondează, trăinicia valorilor ei și puritatea existențială, faptul că este o instituție în primul rând dicină și în al doilea rând umană.⁴³

⁴² Nikolaos A. Matsoukas,, *Introducere în gnoseologia teologică*, trad. de Maricel Popa, Ed. Bizantină, București, 1997, p. 38.

⁴³ C. Bădiliță, *Pe viu despre Părinții Bisericii*, Humanitas, București, 2003, p. 54.

Catheza a insuflat acea structură de rezistență care a sprijinit viața creștinului să nu derapeze, să nu alunece în afara limitelor experienței ecleziale, adică în schismă sau erezie.

Majoritatea ereziilor au avut la baă pe lângă mândria umană și o greșită asimilare a unuia sau altuia dintre adevărurile de credință, de aceea, Biserica a înțeles că un creștin catehizat este un creștin puternic, stăpân și sigur pe credința sa, care poate predica prin cuvinte și fapte adevărul mântuitor al Evangheliei lui Hristos.

Așa se face că au apărut o mulțime de școli catehetice, iar apoi, școli monastice și parohiale care au contribuit decisiv la zidirea lumii creștine.⁴⁴

Catheza nu reprezintă pentru Biserică o formă de transmitere intelectuală a unei credințe sau a unui summum de învățături, ci comunicarea adevărului mântuitor după care omul își poate conduce viața fără a greși.

Cateheza ajută pe cel care crede să se apropie mai mult de Dumnezeu, Biserică și semenii, ea fiind o operă intelectuală, volițională și afectivă, căci implică nu doar mintea sau rațiunea ci toate capacitățile sufletești ale omului.⁴⁵

Cateheza este brațul educațional misionar puternic și eficient al Bisericii, fără de care nu se poate face misiune și pastorație cu efecte pozitive și roade bogate, căci nu se cunoaște un alt mijloc mai potrivit și mai bun pentru răspândirea învășăturii de credință revelate.

Biserica a considerat cateheza ca un nucleu misionar și ca pe un instrument de lucru cu omul, o relaționare educațională cu un scop misionar.

Așa se face că importanța catehezei pentru Biserică este enormă, nici măcar nu se poate concepe o paradigmă misionară în care cateheza să fie exclusă. Modul catehetic

⁴⁴ Pr. prof. dr. Valer Bel, *Misiune, parohie, pastorație. Coordonate pentru o strategie misionară*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004, p. 78.

⁴⁵ Pre. Mihai Bulacu, *Probleme de pedagogie catehetică*, S. T., 3-6 / 1950, p. 49.

de răspândire a învățăturii de credință a fost practicat de Mântuitorul Hristos Însuși și de Sfinții Apostoli, este o tradiție dumnezeiască, perpetuată cu succes în biserica creștină.

De aceea, au și apărut școlile catehetice, nu ca niște invenții din nimic ale epocii, ci ca niște dezvoltări firești a unei realități deja existente.

Modalitatea cathetică de relaționare cu cei ce doreau să devină creștini a menținut caracterul elitist al creștinului și modalitatea inițiativă de pătrundere în Biserică, ambele posibilități la îndemână și necesare pentru că impuneau un minim standard de cunoaștere a ceea ce direcționa și domina viața creștină.⁴⁶

Și astăzi, Biserica utilizează cateheza ca mijloace pastoral-misionare adecvate, importante și necesare, căci este cel mai bun mijloc de a sedimenta elementele principale ale doctrinei creștine în sufletul și viața celui care dorește să devină creștin.

Cateheza este într-un fel o marcă creștină, o modalitate de relaționare educațională religioasă, cu caracter eminemente creștin, chiar dacă uneori și alte religii monoteiste au copiat această metodologie misionară.

Aportul uriaș al catehizării la viața publică de credință al Bisericii este dificil de evaluat, dar cu siguranță este enorm, căci fără cateheză Biserica nu putea să se impună, să aibă atâția martiri, iar modul de viață creștin să devină credibil.

Cateheza credibilizează viața și acțiunea creștină, îi descoperă fundamentele și îi anticipează roadele. Ea fondează în viața celui care crede adevărul care mijloc diriguitor al vieții, ca principiu de unitate și de relaționare cu aproapele și Creatorul.

Importanța catehezei reiese și din aceea că acolo unde acest mijloc misionar a dispărut, ori s-a atenuat, viața creștină suferă imens calitativ, superficializând existența creștină și falsificând adevărul vieții.⁴⁷

⁴⁶ Pr. Dumitru Călugăr, *Metode și forme pentru prezentarea învățăturii creștine ortodoxe*, M.A., 1-3/1972, p. 114.

⁴⁷ Pr. asist. drd. Vasile Crețu, „*Pentru o cateheză a timpurilor noastre. Pastorația tinerilor în Biserica Ortodoxă Română de la deziderat la realitate*”, în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din București*, 2006, p. 451.

Biserica este legată de cateheză, iar cateheza este o operă a Bisericii, între cele două realități existând o strânsă, directă, și puternică legătură.

I.2. Școlile Catehetice și importanța lor pentru Biserica creștină

Așa cum ne arată istoria bisericească, în epoca apostolică educația creștină era lăsată în seama didascalilor și cateheților, desigur că ocazional erau implicați în această operă educațională și misionară și alte categorii, precum de exemplu diaconițele.

Botezul nu se acorda decât pe baza unei serioase catehizări, așa cum am arătat în paginile de mai sus. Didascalia, ori Păstorul lui Herma mărturisesc acest lucru, ele fiind adevărate manuale de catehism ale epocii.

Pe măsură ce învățătura creștină se aprofunda sau clarifica în fața atacurilor păgâne și devenea tot mai nuanțată, era nevoie de aprofundarea ei corectă pentru a evita căderea în erezie și deci situarea în afara experienței de viață bisericească.

Din rațiuni misionare și catehetice apar în Creștinism așa numitele școli catehetice, instrumente educaționale și misionare ale epocii, fiecare cu specificul și propria rațiune de a fi.⁴⁸

Astfel, prima școală catehetică cunoscută este **Școala catehetică din Alexandria**, din Egiptul de astăzi, foarte cunoscută de la începutul secolului al doilea creștin, dar care probabil că funcționa cu mult înainte de acest timp, probabil din a doua parte a primului secol creștin. Ea a fost cunoscută sub diferite denumiri, de la școala cuvintelor și a învățăturilor sfinte, la școala catehizării sau școala bisericească.

Ea este importantă pentru că apare într-unul din cele mai mari centre creștine ale timpului, Alexandria fostă capitală egipteană și unul din cele mai bogate și mai renumite orașe ale epocii, cu universitate, școli și biblioteci de neegalat în epocă. Aici exista celebra bibliotecă alexandrină, a Ptolomeilor, distrusă aproape total în urma unui

⁴⁸ *Ibidem.*

incendiu. De asemenea, tot aici existau și puternice școli filozofice, căci bogăția orașului atrăgea pe mulți și putea susține multe activități intelectuale.⁴⁹

Dintre vestitele școli alexandrine amintim de Musaion-ul operă a lui Ptolemeus, ori Serapeum-ul și Sebasteum-ul, extrem de cunoscute pentru seriozitatea, erudiția și bunăvoința profesorilor lor. Pentru că exista și o diaspora iudaică numeroasă, au fost fondate de mult și școli iudaice renumite și erudite.

Creștini erau aici încă din primul secol, prin intermediul operei misionare a Sf. Ap. Marcu și a Sf. Ap. Filip, dar și datorită faptului că era un oraș centru comercial și nod de comunicație, unde mulți creștini veneau și cu siguranță a existat aici una din cele mai vechi comunități creștine.

Dacă cuplăm aceste informații cu aceea că aici exista o puternică comunitate ebraică, iar apostolii au predicat la început în interiorul lor mai ales, cu siguranță că avem o imagine mai aproape de realitate a ceea ce era acolo. Mai putem adăuga că aici a trăit vestitul filozof Filon, și tot aici a apărut vestitul curent filozofic neoplatonic.

Școala catehetică alexandrină este considerată a fi cea mai importantă de acest fel, mult diferită, și mai elevată substanțial decât cea înființată la Roma de Sf. Justin, ori de Tertulian la Catratgena și de cea ierusalimiteană sau antiohiană.⁵⁰

Fer. Augustin ne oferă informația conform căreia școala catehetică alexandrină își are originea în misunea apostolică a Sf. Ap. Marcu care iar fi încredințat Sf. Justus mandatul de a fonda această școală. Nu știm desigur dacă lucrurile au stat chiar așa, dar nici nu avem vreun motiv de a contesta acest lucru.

La început cursurile nu se desfășurau într-o singură locație, ci pe la reședințele profesorilor, care de fapt, pregăteau pe aceia care doreau cu ardoare să se boteze. Pregătirea pentru botez avea un caracter inițiativ, nimeni nu putea trece poarta

⁴⁹ Hans Von Campenhausen, *Părinții greci ai Bisericii*, trad. din germană de Maria-Magdalena Anghelescu, Ed. Humanitas, București, 2005, p. 97.

⁵⁰ C. Voicu, N. Dumitrașcu, *Patrologie*, EIBMBOR, București, 2004, p. 172.

creștinismului fără să se fi pregătit sufletește și trupește, pentru a nu denatura frumusețea vieții și învățăturii divine a creștinismului și pentru a putea fi la rândul lor buni misionari.

Cea mai mare personalitate a școlii alexandrine a fost fără îndoială Origene, în ciuda unor critici, astăzi tot mai mulți teologi din toate confesiunile creștine îl reapreciază, reavilitându-i memoria pe nedrept terfelită.

El a fost cel mai mare scriitor creștin, cu cele mai numeroase lucrări de teologie, în toate domeniile creștine. Fiind marele deschizător de drumuri în teologia creștină, până la el neexistând nicio sistematizare a acesteia, nefiind nimeni cu care să poată fi comparat.⁵¹

"El forma atât partea superioară, cât și pe cea inferioară a sufletului; pe cea superioară cu dialectica, pe cea inferioară cu științele naturii. Ne învață fizica, acea știință înaltă și admirată de toți și celelalte discipline la fel de importante ca: geometria dragă tuturor, ale cărei date nu pot fi puse la îndoială și astronomia, știința înălțimii".⁵²

Conform direcției impuse de Origene, școala teologică alexandrină își catehiza candidații la Botez atât în ceea ce privește doctrina dar și viața creștină, oferind viguroase modele ascetice.

Dacă vreți să primiți Botezul, trebuie să învățați mai întâi despre Cuvântul lui Dumnezeu, să tăiați rădăcina patimilor, să vă îndreptați viețile voastre sălbatice și barbare și să învățați blândețea și smerenia. Atunci veți fi vrednici să primiți harul Duhului Sfânt. În sens mai larg, școala funcționa ca o instituție de educație teologică și materială, impactul ei extinzându-se asupra clerului și mirenilor din întreaga Biserică.⁵³

⁵¹ Ibidem.

⁵² I. M. Bota, *Patrologia, Viața Creștină*, Cluj-Napoca, 1999, p.144.

⁵³ Ibidem.

Origen a fost cel care a organizat în mod autentic învățământul catehetic creștin, configurându-l în mod eficient și oferindu-i posibilitatea de a avea o viziune integrativă asupra culturii vremii.

El a organizat pe grupe de studiu pe cei care doreau să învețe, în debutanți și avansați *"Când a văzut ca pentru el e prea mult să se adâncească atât în studiul teologiei spre a cerceta și explica Sfintele Scripturi, cât și în catehizarea celor ce veneau la el, încât nu-l mai lăsau nici să respire, Origen a împărțit mulțimile făcând apel la Heracles"*.⁵⁴

Școala alexandrină s-a bucurat de un uriaș succes, numeroși candidați veniți din toate locurile lumii cunoscute, mulți dintre absolvenți ei ajungând personalități ale vieții bisericești din diferite colțuri ale imperiului și nu numai. E de ajuns să menționăm că printre absolvenții ei se numără viitori patriarhi ai Alexandriei precum Dioscor, Petru, Clemente, ori Achila.

Școala alexandrină a impus metoda catehetică a dialogului, pe bază de întrebări și răspunsuri, utilizată la catehismele ecleziastice până în vremea noastră. Aveau chiar o metodă de inscripționare în lemn pentru orbi cu peste un mileniu și jumătate înainte ca Braille să inventeze celebrul său sistem.

Ea era organizată pe două cicluri de studiu. Unul care cuprindea dialectica, științele naturii și etica, iar, altul care cuprindea studiul biblic și filozofia creștină, adică elemente de doctrină creștină aprofundată.

"Ceea ce înseamna, ca în acest moment la Alexandria ne regăsim în fața unui nivel de studii universitare ca pregătire pentru înțelegerea Sfintei Scripturi".⁵⁵

Teologii sunt de acorda astăzi că teologia ca știință este creația școlii alexandrine, cu specificul său de a accentua alegoria și interpretarea simbolică, desigur trăsături

⁵⁴ Etienne Gilson, *op.cit.*, p. 57.

⁵⁵ *Ibidem.*

exegetice ale filozofiei neoplatonice a vestitelor școli alexandrine, o întreagă tradiție, căci Alexandria reprezenta cel mai renumit oraș universitar al timpului său. De aceea, se poate spune ca Școala alexandrina este creatoarea teologiei ca știință.

Primul profesor al școlii alexandrine este considerat a fi apologetul Athenagora, conform istoricului bisericesc Filip de Side, dar realitatea este alta, Panten, celebrul catehet este cel dintâi conducător și profesor al școlii catehetice alexandrine, activitate ce o începe în jurul anului 180 și o va continua chiar și în timpul persecuțiilor lui Septimius și Caracala.

A urmat, apoi, Clement Alexandrinul, un mare învățat creștin, cunoscut prin scrierile sale, autorul primului manual de cateheză din spațiul răsăritean creștin, *Pedagogul*, așa cum am arătat mai devreme.

Clement a fost un căutător al adevărului, mai întâi păgân, care a frecventat școli vestite ale Atenei și Alexandriei în căutarea sensului vieții, până la întâlnirea cu Hristos. A făcut o adevărată filozofie creștină din cugetarea sa, teologia sa fiind o îmbinare a noțiunii de gnoză, cunoaștere cu urmarea lui Hristos.⁵⁶

Școala alexandrină se remarcă prin interpretarea alegorică a revelației divine, a Bibliei, conform specificului filozofic alexandrin. Metoda alexandrină filozofică păgână a fost preluată și în creștinismul alexandrin, la fel valorizarea științelor vremii și integrarea printr-o operă de inculturație a achizițiilor culturale ale vremii în viziunea creștină despre lume și viață.

Pentru multe secole școala alexandrină cu metoda ei va domina creștinismul, chiar și astăzi metoda alexandrină, deși poate mulți teologi nu mai conștientizează aceasta, este larg utilizată. Este o preferință teologică majoră.

Școala alexandrină a avut numeroși alți conducători celebri dintre care amintim de Origen, Heracleas sau Teognost, Petru, Macarie, ori celebrul teolog pneumatolog Didim cel Orb.

⁵⁶ Ioan G.Coman, *op.cit.*, p. 459.

Cel din urmă conducător al școlii a fost Radon, ucenicul lui Didim cel Orb, care eva părăsi Alexandria și se va stabili la Syda, în Anatolia în secolul al patrulea.

Ultimul conducător cunoscut Radon, urmașul lui Didim, s-a dus la Sida (în Pamfilia) și s-a stabilit acolo în timpul lui Teodosie cel Mare (379-395).⁵⁷

Școala alexandrină a avut un caracter privat fiind o instituție eclezială aflată sub autoritatea episcopului locului, fără însă a fi finanțată de către Biserică. Ea se autofinanța. Astfel, de exemplu, Origene vindea manuscrise ale unor opere profane unor mecena bogați pentru a susține școala. Apoi, periodic și parțial mai beneficia de sprijinul unor creștini bogați, de genul lui Ambrozio care pentru o anumită perioadă oferea stipendii școlii. După creștinarea Imperiului, școala a început să fie ajutată de acesta.⁵⁸

Este demn de remarcat că ea era urmată atât de cei ce doreau să se boteze, dar și de păgâni care nu doreau acest lucru ci erau atrași de erudiția unuia sau altuia dintre profesori și urmau cursurile de științe naturale, etică și filozofie.

Educația catehetică creștină s-a dezvoltat ca o reacție culturală la presiunea păgână, în concurență și simetrie cu sistemul educațional păgân și iudaic. Nu trebuie uitat că gnosticismul avea la Alexandria reprezentanți celebri precum Vasilide, Valentin ori Carpocratis, și era foarte bine organizat, cu școli și educatori erudiți. Acest lucru cerea un răspuns catehetic creștin adecvat și optim.

Baza învățământului catehetic alexandrin o constituia educația primară precreștină, iar apoi cea teologică cea avea în centrul său studiul Sfintei Scripturi.

Școala alexandrină se va implica în marile dezbateri teologice, hristologice ale epocii, iar dacă asupra școlii antiohene plana acuzația de nestorianism uneori, asupra celei alexandrine plana cea de monofizism, desigur, adesea, în anumite cazuri.

⁵⁷ *Ibidem.*

⁵⁸ Etienne Gilson, *op.cit.*, p. 57.

Din nefericire, implicarea în disputele hristologice mai ales de partea lui Dioscor, ca și invazia musulmană din secolul al șaselea va duce la decăderea școlii și în final la închiderea ei.

Teologia alexandrină prefera mistica în fața rațiunii antiohiene, spiritualul în fața concretului și speculația teologică în loc diatribei moraliste, acestea fiind un fel de specific educațional local.⁵⁹

Importanța ei peste veacuri este aceea că a pus bazele și a oferit matricea de dezvoltare a educației catehetice bisericești, dar și o pleiada aleasă de cateheți creștini care au dominat multă vreme teologia creștină. Stilul catehetic alexandrin se va impune multă vreme, chiar până astăzi în misiunea catehetică a Ortodoxiei.⁶⁰

Specificul alexandrin era acela al unei magistrale îmbinări între cultura vremii și Evanghelie, anticipând principiul inculturației de mai târziu și urmând principiului misionar apostolic, pe când specificul antiohian despre care vom vorbi mai jos, este acela de respingere al achizițiilor culturale ale epocii, marcând un fel de izolaționism, este adevărat parțial și fragmentar.

Școala catehetică din Antiohia a fost cea de a doua școală catehetică ca importanță, după cea alexandrină din sânul Bisericii creștine. Ea este expresia educațional-teologică a Bisericii siro-palestineze care accentuează interpretarea literală, istorică, contextuală și raționalistă. Este adevărat că nu ignoră cu totul sensul spiritual, alegoric, dar nu constituie o preferință.

Pentru a înțelege contextul activității acestei școli trebuie să ținem seama că Antiohia era capitala provinciei romane Siria, loc de refugiu pentru mulți creștini după martirizarea Sf. Ștefan, primul martir creștin.⁶¹ Aici a predicat Apostolul neamurilor,

⁵⁹ T. Spidlik, *op.cit.*, 67.

⁶⁰ C. Voicu, N. Dumitrașcu, *op.cit.*, p. 179.

⁶¹ Pr. dr. Ioan MIRCEA, *Dicționar al Noului Testament*, EIBMBOR, București, 1984, p. 29.

Sf. Pavel (Fapte 11, 26), dar ceea ce este sugestiv este faptul că cei care credeau în Hristos s-au numit pentru prima dată creștini (Fapte 11, 26-27).

O personalitate antiohiană cunoscută a fost Malchion, conducătorul unei școli de oratorie grecești, care mai este renumit și datorită disputei hristologice cu episcopul paul de Samosata, pe care l-a acuzat și dovedit ca eretic anti-trinitar în cadrul unui sinod local antiohian (268/269).

Nu cunoaștem dacă el a avut vreun rol în fondarea școlii catehetice din Antiohia, cert este că era o personalitate influentă și un reper teologic important al regiunii. Dintre reprezentanții cei mai importanți, merită pomeniți Diodor de Tars (300 - c 390), Theodor de Mopsuestia (350 - 428), Teodoret din Cyr (cca. 393 - cca. 466), Sf. Ioan Gură de Aur (349-407), probabil cel mai important și reprezentativ exponent al ei.⁶²

Întemeietorul acestei școli este clericul Lucian din Antiohia, care murit ca mărturisitor la Nicomedia în anul 312, dar nu este canonizat căci era subordinaționist, iar Arie a fost discipolul său. Acest cleric era originar din Edessa, unde studiasse la școala unui oarecare Macarie. A mers apoi în Antiohia unde a fost făcut preot și a fost unul din conducătorii școlii catehetice de acolo. Este lăudat de eusebiu de Cezareea pentru erudiția și abnegația lui, deși sunt informații că ar fi fost adept al lui paul de Samosata și de aceea ar fi fost chiar excomunicat. Este socotit drept precursor al arianismului și de aceea are o poziție damnată în istoria bisericească.

Este cunoscut faptul că a făcut o revizuire a Septuagintei, conform cu originalul ebraic și varianta lui Teodoțian. Acordă o mare importanță exegezei scripturistice, dar merge pe cheia literară a interpretării ei și nu pe cea clasică alexandrină alegorică.

Mai este amintit uneori, alături de Lucian și preotul antiohian Dorotei care depunea mult efort în exegeza biblică și în predarea limbii grecești.

Era un omilet desăvârșit, aristotelian ca de altfel toți antiohienii, și etician și moralist, accentuând latura practică a vieții.

⁶² *Ibidem.*

Școala a cunoscut o perioadă de oarecare declin din cauza arianismului fondatorului ei, dar conducerea școlii a fost preluată de preotul Diodor din Antiohia care a reînnoit suflul educațional și catehetic al școlii pe fundamente pur ortodoxe.

Reputația școlii mai are de suferit după sinodul III ecumenic, datorită că asupra ei planează acuzații de nestorianism, dar și a numeroși discipoli și susținători nestorieni.

Reputația va fi restabilită când patriarhii alexandrin și antiochian vor semna cu sprijinul papei o formulă de concordie care va pune capăt conflictului hristologic referitor la acuzațiile de nestorianism.⁶³

Doi ani mai târziu, în 433, patriarhii Chiril al Alexandriei și Ioan I al Antiohiei semnează (cu sprijinul papei Sixt al III-lea al Romei) o ”formulă de unire”, care pune capăt conflictului hristologic cu privire la nestorianism.⁶⁴

La începutul secolului al cincilea linia teologico-catehetică a lui Teodor de Mopsuestia este minimizată, căci acesta va pleca din zonă și va înființa pentru scurtă vreme o școală catehetică la Edessa, iar apoi la Nissibe.

Școala antiohiană a rămas în istoria teologiei și pentru implicarea în controversa produsă de scrierile Patriarhului Chiril al Alexandriei, căci antiohienii au accentuat o oarecare concepție nestoriană, cu evidențierea unei autonomii relative a firii omenești a lui Hristos. Adesea, teologii au acuzat pe teologii antiohieni de adopțianism, de nestorianism, opri de apolinarism. Cosmologia antiohiană era teracentristă, susținând eronata teorie a pământului plat.

Despre activitatea catehetică a școlii o mărturie elocventă sunt *catehezele baptismale*, cele douăsprezece ale Sf. Ioan Gură de Aur, în care accentuează importanța pregătirii morale, deci este vorba despre un accent pe viața practică și mai puțin pe însușirea propriu zisă a elementelor de credință.

⁶³ Ioan G.Coman, *op.cit.*, p. 466.

⁶⁴ *Ibidem*.

Tradiția antiohiană accentua importanța conștientizării importanței botezului, a faptului de a fi creștin, dar și a catehetului ca cel ce naște pe Hristos în inima candidatului și-L fundamentează pentru a rămâne acolo și a transforma viața aceluia din temelii.

*“Fiți deci vrednici de această mare cinste! Fugiți de toate ispitele diavolului, împodobiți-vă cu zelul pentru virtute, cercetați biserica, petreceți-vă ziua în rugăciune și mulțumire, în lectură și zidire sufletească, în convorbiri duhovnicești... Căci Botezul nu folosește la nimic, dacă după primirea lui continuăm a duce o viață nedemnă!”*⁶⁵.

Maniera catehetică a acestei școli are un puternic accent moralist și eticist, fiind prezentată sub formă omiletică și expozitivă, adică sub forma discursului magisterial, ex-catedra spre deosebire de metoda dialogală alexandrină.⁶⁶

Problemele cu care se confrunta comunitatea creștină din Antiohia erau date printre altele și de activitatea puternică a creștinilor iudaizanți și a iudeilor, care confruntau cu numeroase provocări Biserica creștină.

Sf. Ignățiu Teoforul va ridica problema originalității și superiorității creștinismului față de iudaism sau păgânism. El „vizează pericolul unei lucrări persistente a iudaismului amenințând identitatea creștină și putând conduce la o denaturare a credinței”.⁶⁷ Disputa principală este însă cea dintre creștinism și iudaism, către aceasta îndreptându-se specificul catehezei prime a școlii de aici.

Profesorii de aici, spre deosebire de erudiția celor din Alexandria, nu sunt umaniști sau gânditori și filozofi creștini, ci oameni de societate, intelectuali reputați ai societății fără a avea strălucirea și faima alexandrinilor, poate puțin mai echilibrați și prudenți, ceea ce nu i-a ferit de erezie sau derapaje. Antiohia era patria oratoriei, a

⁶⁵ *Ibidem*, p. 524.

⁶⁶ R.Devreese, *Le Patriarchat d Antioche, depuis la paix de l' Eglise jusqu' a la conquete arabe*, Paris, 1945, p. 11.

⁶⁷ Jacques Liebaert, *Les Peres de l'Eglise, vol.I, Du Ier au IVe siecle*, Desclee, Paris, 1986, p. 24.

declamației în care mulți bogați ai timpului își trimeteau fiii la studii, în special pentru a deveni oratori, politicieni sau avocați.

Cea de a treia ca importanță este **Școala catehetică a din Cezareea Palestinei**, care a fost fondată de către Origen după plecarea sa din Alexandria (232), după conflictul episcopului Dimitrie care nu a acceptat hirotonirea lui de către episcopii de Ierusalim și Cezareea. Aici, marele teolog a avut numeroși discipoli între care mai cunoscuți sunt Pamfil, Sf. Grigorie de Nazianz, Eusebiu de Cezareea⁶⁸, Teodor și Atenodor, din Neocezareea Pontului.

Înființarea acestei școli catehetice aici a susținut răspândirea spiritului teologic și catehetic alexandrine în teritoriile de la Iordan, contribuind la o adevărată emulație în zonă. Ucenicul lui Origen, Pamfil a condus și el această școală pe care a dotat-o cu o mare bibliotecă. Acesta era un cunoscut preot, originar din Berit, cu studii în Alexandria, foarte preocupat de studii, devenit un erudit, motiv pentru care a fost supranumit "*Origen cel Tânăr*".

Pamfil a fost un admirator nedisimulat al lui Origene căruia i-a consacrat multe studii și i-a utilizat metoda educational-catehetică, ca și principiile alegorismului și spiritualității alexandrine.

Nu avem cunoștință de alți conducători sau cateheți renumiți ai acestei școli catehetice. Școala va deceda datorită atacurilor musulmane și a implicării în controversele doctrinare ale epocii.

Merită menționată și existența unei **școli catehetice la Ierusalim**, dar nu se cunosc prea multe amănunte despre ea. Știm despre manifestarea în cadrul ei a Sf. Chiril al Ierusalimului, autorul unor celebre cateheze baptismale, actuale până astăzi.

La **Edessa** în Siria a funcționat o altă școală catehetică a epocii Bisericii primare, despre care, de asemenea, nu știm prea multe, cu excepția faptului că a fost fondată de învățatul creștin Protogene, la finele secolului al II-lea. O personalitate

⁶⁸ Eusebiu de Cezareea, *Istoria Bisericească*, 1987 și *Viața lui Constantin cel Mare*, 1991.

catehetică renumită de aici a fost Sf. Efreem Sirul(† 378), marele innograf și orator creștin, care reușit să facă din innografia liturgică o adevărată cateheză. Este important de precizat că aici a studiat preotul Lucian unul din întemeietorul școlii antiohiene.

Pe lângă aceste școli catehetice răsăritene, trebuie amintit că și Apusul a avut renumitele ei școli catehetice, dintre care merită amintită cea de la **Mediolanum**, cu Fer. Ambrozie cea de la **Cartagena** cu Tertulian, cea de la **Roma**, cu Sf. Justin Martirul și Filozoful, cu Sf. Irineu de Lyon în **Galia**, ori cea de la **Hippona** cu Fer. Augustin⁶⁹. Prima școală cathetică apuseană este cea din Roma, capital imperiului și locul pătimirii Sf. Ap. Petru și Pavel, ca și locul uneia din cele mai mari comunități creștine antice.

Tradiția școlilor catehetice nu se încheie însă aici, chiar dacă cele menționate au avut epoca lor de declin și de închidere a activității, pentru multă vreme rolul lor a fost preluat de **școlile monastice**, care în Evul Mediu, atât în Apus, cât și în Răsărit au făcut un adevărat pionerat misionar cathetic. În cadrul lor au apărut primele școli și universități, ele fiind la baza învățământului public și gratuit, acolo unde mai este, de astăzi⁷⁰.

Întemeietorul sistemului educational monahal este considerat pentru Răsărit Sf. Vasile cel Mare, de aceea, aecste școli s-au călăuzit după principiul promovat de el, adică al utilității a tot ceea ce servește misiunii evanghelice și mântuirii proprii: *“Trebuie, deci, și voi să citiți scrierile autorilor profani, așa cum fac albinele; acelea nici nu se duc fără nici o alegere la toate florile, nici nu încearcă să aducă tot ce găsesc în florile peste care se așează, ci iau cât le trebuie pentru lucrul lor, iar restul îl lasă cu plăcere... Noi, dacă suntem înțelepți, să luăm din cărți cât ni se potrivește nouă și cât se înrudește cu adevărul (subl. n.), iar restul să-l lăsăm. Și după cum atunci când culegem flori de trandafir dăm la o parte spinii, tot așa și cu niște scrieri ca acestea; să*

⁶⁹ Ioan G.Coman, *op.cit.*, p. 459.

⁷⁰ *Ibidem*.

culegem atât cât este de folos și să ne ferim de ceea ce este vătămător. Așadar, chiar de la început se cuvine să cercetăm pe fiecare dintre învățăături și să le adaptăm scopului urmărit, potrivit proverbului doric: să potrivim piatra după fir”⁷¹. “Trebuie să stăm de vorbă cu poeții, cu scriitorii, cu oratorii și cu toți oamenii de la care am putea avea vreun folos oarecare pentru cultivarea sufletului...”⁷²

În Apus, fondatorul șolilor monahale este considerat a fi Sf. Benedict de Nursia, întemeietorul ordinului benedictin, la Mănăstirea Monte Casino. Datorită modelului său au luat ființă numeroase școli în tot vestul European în care se preda religia alături de celelalte *septem artes liberales*⁷³.

Călugării răspândesc arta educației catehetice și se ajunge treptat la înființarea de școli parohiale unde se studia învățătura creștină pe baza Crezului și a Rugăciunii domnești, schema catehetică utilizată și astăzi în manualele de catehism, ori în ciclurile catehetice parohiale.

Școlile catehetice au avut o importanță uriașă pentru misiunea Bisericii d ela început, căci prin intermediul catehezei a oferit celor care doreau să se boteze întreg ajutorul pentru înțelegerea autentică a creștinismului. De asemenea, ele au deschis direcția sistemului educational creștin din care or evolua instituțiile educaționale modern.

Modelul catehetic al primelor secole este valabil și astăzi căci noțiunea de re-evanghelizare sau înnoire spiritual nu se poate realiza fără o autentică cateheză. Poporul are nevoi, cel puțin la noi în țară de cateheză, de educație pentru a trăi autentic creștinismul și a se debarasa de reminiscențele păgâne, de o concepție magică uneori asupra vieții și de un primat al superficialului în viața cotidiană.

⁷¹ Pr. Eugen Jurcă, *Cateheza baptismală în antichitatea creștină*, Editura Marineasa, Timișoara, 2004, p. 163.

⁷² *Ibidem*, p. 568.

⁷³ Ș. Bârsănescu, *Istoria Pedagogiei*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1969, p. 44.

II.CATEHIZAREA – O NECESITATE MISIONARĂ A ZILELOR NOASTRE

Epoca în care își desfășoară astăzi Biserica activitatea este una în care nevoia de acuratețe, de educație și de cunoștințe religioase este foarte puternică, căci trăim într-o

lume a informației, într-o societate a cunoașterii, în care lipsa de formare și de informare duce la deformare și manipulare.⁷⁴

Realitatea misionară concretă a Ortodoxiei românești este caracterizată de o mare lipsă de cunoaștere a elementelor fundamentale ale credinței creștine, ceea ce face ca cei ce cred, credincioșii noștri să fie superficiali, atrași spre o mentalitate magică-mecanicistă, dar și să fie ușor manipulabili.

Asaltul sectelor, dar și mentalitatea seculară și antireligioasă agrează pe cel ce crede, astfel încât cunoașterea adevărului de credință este o necesitate intrinsecă a comunității de credință.

Doctrina este liantul și diriguitorul vieții, iar lipsa lui pune în pericol stabilitatea, viabilitatea și statornicia celor care cred, de aceea, este nevoie urgentă de cateheză pentru toate categoriile sociale-, culturale, profesionale și de vârstă.

Uriașa nevoie catehetică nu poate fi suplinită de ora de religie nici de numeroasele programe mediatice religioase, ori de plăpânde proiecte catehetice parohiale. Trebuie demarat un proiect național de cateheză care să se adreseze tuturor categoriilor din Biserică.⁷⁵

Catehizarea reprezintă o prioritate catehetică națională, o necesitate și o urgență pastoral-misionară contemporană, pentru ca lumea să creadă. Este adevărat că în sine cultul conține un uriaș potențial catehetic, la fel fiecare gest și mimică a clericului, dar nu este de ajuns.

Explicarea învățăturii de credință, a simbolisticii ritualului religios și a principalelor principii morale sunt cheia pentru ca religiozitatea contemporană să se aprofundeze și să se debaraseze de creșterea înțelegere greșită asupra religiei și a lui Dumnezeu.⁷⁶

⁷⁴ Pr. Dr. Constantin Necula, *Pastorația Bisericii în vremuri de criză*, Editura Agnos, Sibiu, 2012, p. 26.

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ Pr. Prof. univ. dr. Vasile Gordon, *Catehetica - curs pentru anul al III-lea de studii*, Teologie Pastorală, București, 2001, p. 51.

Jumătate de veac de comunism, corelat cu insuficienta misiune educațională face necesară cateheza. Biserica are un aliat în ora de religie în școală, dar insuficient, căci ora de religie are un caracter limitat în timp, e vorba de o oră săptămânal, ceea ce nu poate oferi un minim de educație religioasă temeinică, și, mai mult decât atât, de ea a beneficiat doar tânără generație, existând o categorie de vârstă care nu a apucat niciodată nici măcar această minimă instrucție catehetică.⁷⁷

Creșterea unor obiceiuri păgâne în societate, mai precis renașterea lor, precum vrăjitoria, sclavia horoscopului, ori atâtea și atâtea păcate pe care le desconspiră zilnic presa arată nevoia unei schimbări profunde de mentalitate, ceea ce se poate face prin educație religioasă, prin intermediul catehezei, a orei de religie, a educației familiale și parohiale, toate unite și colaborând spre mai binele omului și vestirea cu putere a Evangheliei mântuirii.

Cu pași înceți și unori timizi, catehizarea se manifestă în parohiile Bisericii noastre, fie prin intermediul proiectului catehetic național, încă la stadiul de proiect, Hristos împărtășit copiilor, căci nu sunt implicate decât câteva parohii din fiecare eparhie, și până la inițiativele diferiților ierarhi sau parohi, cateheza este principala formă de educație temeinică creștină în care Biserica își pune astăzi încrederea.

Cateheza parohială sistematică trebuie să devină o permanență, la fel cu cateheza ce trebuie oferită credincioșilor la fiecare sfântă taină și ierurgie, ori serviciu religios, pentru a susține dinplin misiunea bisericească contemporană.

Lumea are nevoie de cunoașterea clară a învățăturii de credință, Biserica are nevoie de credincioși atașați de Biserică, iar peste toate acestea există responsabilitatea față de credința înaintașilor față de puritatea ei și față de urmași, de felul în care știm să o transmitem.

Cateheza reprezintă și modul tradițional de împărtășire a învățăturii de credință, așa cum s-a făcut de la sfinții apostoli, neîntrerupt până astăzi, cea ce ne arată nevoia de

⁷⁷ *Ibidem.*

continuitate și siguranța eficienței minime, așa cum ne-o mărturisește istoria bisericească.⁷⁸

Eficacitatea modelului catehetic bisericesc este arătată și de faptul că adesea, prin epoci, metoda ei dialogală sub forma întrebărilor și a răspunsurilor, a fost copiată de strategii politice, bancare, publicitare, economice, educaționale laice etc.

Biserica a impus un model de educație și de însușire a unui set de valori educaționale care s-a dovedit viabil prin timp, ceea ce ne face să credem în forța și utilitatea lui.

Adesea, criticii catehizării sunt cei din societatea zisă civilă, nume sub care se ascund organizații atee militante sau formașăl promotoare a drepturilor omului, dar străine de interesele lui profunde și care argumentează faptul că instrumentul catehetic este dăunător societății căci ar îndotrina omul, uitând că numai ideologiile de orice fel, în special politice și antireligioase pot îndotrina și deforma și mai puțin cateheza, care urmărește perfecționarea, desăvârșirea și mântuirea omului, adică îmbunătășirea lui în mod maximal.⁷⁹

Cateheza a fost considerată retrogradă apoi chiar și de unii oamkeni credincioși fiind considerată depășită, dar Biserica nu are vreo alternativă la ea, educația familială și prin intermediul orei de religie este insuficientă și ineficace dacă le privim separate.

Cateheza parohială reprezintă o forșă redutabilă care poate reda vigoare și angajament credinței omului contemporan, după modelul pe care cu succes l-a practicat Biserica de-a lungul secolelor.⁸⁰

Mai mult chiar o formă de misiune catehetică este cerută astăzi nu doar preoșilor, clericilor sau monahilor, ci și mirenilor care prin cuvânt și faptă trebuie să se angajeze

⁷⁸ Pr. Eugen Jurcă, *op.cit.* p. 18.

⁷⁹ *Ibidem.*

⁸⁰ Pr. Prof. univ. dr. Vasile Răducă, *Actul catehetic: cateheza și acțiunile sale, S.T.*, nr. 3-4/ 1997, p. 153.

în misiunea eclezială, trebuie să susțină efortul transformator al Bisericii în lumea de astăzi.

Cateheza familială este de asemenea de un real folos, ea fiind realizată, nu sistematic și elaborat, de către părinți sau bunici, în forme simple, rudimentare chiar, dar eficiente și necesare.

Apoi, există și o nevoie catehetică ce poate fi umplută de catehizarea mediatică prin intermediul posturilor de radio și televiziune, ori a internetului, cu caracter religios, care în spațiul media adesea dezumanizat și nereligios, vine să aducă împlinirea unor nevoi de cunoaștere religioasă firești.

Desigur, spațiul mediatic operează cel mai adesea cu deformări și manipulări cu insuficiențe de limbaj și o necunoaștere evidentă a mesajului evanghelic, de aceea spațiul mediatic însăși se impune a fi catehizat măcar ca un mijloc de protecție bisericească, dacă nu ca unul de propovăduire.⁸¹

Lumea publică contemporană promovează non valori, aproximări și manipulări care nu fac nici un serviciu credinței, omului și binelui comun, de aceea Biserica are în vedere și acest spațiu. Iar, acesta este motivul ofensivei mediatice a Bisericii noastre care la inițiativa Preafericitului Părinte Patriarh Daniel s-a creat trustul mediatic Basilica, cu radio, televiziune, agenție de știri și flux media pe internet, dar și ziarul Lumina cu edițiile sale regionale, pentru a umple un gol, pentru a sprijini misiunea catehetică și patorală a Bisericii și pentru a contrabalansa în societatea de astăzi influența negativă a prea multor trusturi de presă.⁸²

Lumea are nevoie să creadă și are nevoie să creadă drept, iar catehizarea vine în întâmpinarea acestei nevoi deosebite de credință și educație a semenilor noștri în contemporaneitate.

⁸¹ *Ibidem.*

⁸² Pr. Prof. univ. dr. Vasile Gordon, *op.cit.*, p.57.

În această operă de catehizare se impune o serioasă angajare atât a alicilor cât și a monahilor, alături de clerici, căci cateheza, catehizarea nu este o responsabilitate exclusiv preoțească, toți cei botezați având această responsabilitate. Aici, manifestându-se cel mai bine preoția universală a tuturor celor botezați, în colaborare cu cea specială, clericală.⁸³

Un rol aparte îl are și specializarea catehizării pe grupe de vârstă, categorii socio-profesionale și nivele de înțelegere, ori medii de adresabilitate, aici exemplificând cu nevoia existenței unei cateheze speciale, adaptate, pentru tineri, adulți, copii, maturi, bătrâni, lucrători sociali, în mediul medical, educațional, femei, bărbați, locuitori în mediul rural sau urban etc., toate urmărind optima înțelegere a conținutului catehetic și nevoia unei autentice schimbări existențiale fără de a se atinge scopul catehetic nu se poate realiza.

De aceea, urmărirea tuturor acestor deziderate de către cei angajați în opera misionară și catehetică, poate crea certe premize de eficacitate și poate sprijini pe termen lung angajamentul misionar și evanghelic al Bisericii, oferind credincioșilor, lumii, certe motive pentru a crede, a-și schimba viața lor și pe cea a societății și a trăi credința la cote duhovnicești maxime și înalte.

Spiritualitatea creștină nu poate renaște fără un puternic angajament catehetic și fără o intensă misiune și muncă catehetică, care să ofere omului structuri raționale, motivaționale și de sedimentare a existenței pe baze religioase solide.

Buna ancorare catehetică depinde și de calitatea și puterea angajamentului celor implicați în această operă, dar și de pregătirea lor și de iscusința rațională, dar și de intensitatea trăirii duhovnicești, care cel mai adesea poate constitui cel mai puternic angajament catehetic și misionar, care propovăduiește fără cuvinte adevărul credinței și urgența transformării vieții și societății umane.

⁸³ *Ibidem.*

Cateheza poate susține aspirațiile de credință ale omului contemporan ca și dezideratele misionare bisericești, și nu în ultimul rând nevoia de schimbare, stabilitate și reînnoire socială spre care adesea converge și statul prin diferite strategii, instituții, proiecte sau programe de tot felul.⁸⁴

Cateheza și interesul public social au deci și anumite puncte de convergență și întâlnire ceea ce face cateheza utilă societății privită din perspectivă etico-morală și nu religios-duhovnicească, dar este o perspectivă progresistă și înaintată. Spre deosebire de viziunile retrograde care consideră cateheza religioasă un mijloc de îndoctrinare, desigur că aceasta este o perspectivă atee militantă, dar tot mai vocală și mai prezentă cel puțin în spațiul mediatic românesc și european.

Această realitate dură și agresivă pentru orice religie cere un răspuns adecvat, puternic și specializat, pentru a avea o maximă eficacitate, impact și cu rezultate notabile în transformarea omului și a chipului societății în care acesta trăiește.

Cateheza devine deci din această perspectivă un domeniu care atinge și puncte de interes public, general, în care activitatea religioasă educațională se întâlnește cu interesul de stat, public, al comunităților și poate crea un atu suficient pentru o relansare în forță a misiunii catehetice sau o aprofundare a ei spre mai binele omului, cetățean și credincios în același timp.⁸⁵

Acest potențial al catehezei l-a înțeles cel mai bine Sf. Împărat Constantin cel Mare ca sprijinit misiunea catehetică în societatea timpului său, ori la noi, Sf. Voievoz Neagoe Basarab care a înțeles că fără o cateheză adecvată chipul societății nu se poate schimba după chipul lui Hristos, iar civilizația umană nu poate progresa și înainta deci pe calea desăvârșirii și a mai binelui.⁸⁶

⁸⁴ Pr. Prof. univ. dr. Vasile Răducă, *op.cit.*, 155.

⁸⁵ *Ibidem*.

⁸⁶ Teofan Savu, Mitropolitul Olteniei, «*Tinerii, prioritate misionară a Bisericii*», în colectiv, *Biserica în misiune. Patriarhia Română la ceas aniversar*, E.I.B.M.B.O.R., București, 2005, p. 413.

Lumea contemporană are numeroase lipsuri, imperfecțiuni, dar și uriașe nevoi catehetice, fără de care rămâne într-o fatală ignoranță ce o face străină de orice progres și stabilitate, de orice pace și armonie, de orice autentică înțelegere a realității vieții care poate fi decriptată și îmbunătățită doar în cheie religioasă, prin intermediul Bisericii și a misiunii sale spirituale, în care cateheza ocupă un loc privilegiat.

Cateheza este o formă de misiune pastorală, un instrument de relaționare a Bisericii cu sufletul omului prin intermediul fixării învățaturii de credință, al stabilizării unui nucleu de învățături care să poată oferi rectitudine și siguranță vieții umane.

Istoria bisericească ne arată că epocile de înflorire duhovnicească sunt epoci în care misiunea catehetică a avut un avânt deosebit, iar învățăturile de credință au pătruns în conștiința comunitară și personală la un nivel minim necesar.⁸⁷

Astăzi nevoia de schimbare socială este uriașă, așteptarea credincioșilor, nevoile lor religioase, sufletești, dar chiar și o anumită așteptare socială, nereligioasă dar cu privire la faptele credinței.

Toate acestea sunt concentrate pe cateheză, pe felul în care aceasta poate realiza o transformare personală și apoi socială de proporții care să redea prin intermediul religiei speranța de mai bine a omului, fără de care deziluzii, abateri, derapaje sau nevroze de tot felul își fac nefericita prezență simțită.

Acestora Biserica le răspunde cu mesajul catehetic de lumină, încredere și speranță, cu o altă ofertă de viață bazată nu pe izolare și individualism, ci pe altruism, filantropie, bine, dreptate, adevăr, frumos, iubire și solidaritate umană.

Misiunea bisericească în lumea contemporană trebuie să pornească de la schimbarea unor mentalități depășite, eronate sau deformate, ori acest lucru presupune o operă educațională, un demers învățătoresc major, iar singurul instrument viabil rămâne tot cateheza, este adevărat cu ajustările de context modern, cu utilizarea celor mai noi mijloace de comunicare socială, cu utilizarea strategiilor de comunicare

⁸⁷ *Ibidem.*

interpersonale moderne, dar cu credința autentică a Sfinților Părinți, cu credința cea vie a celor adormiți, dar vii în Dumnezeu, care să scoată din marasm, din moarte și împietrire omul și societatea de astăzi, rănită și omorâtă de superficialitate, materialism, indiferentism religios și secularizare.⁸⁸

Plăgile care izvorăsc neputința lumii de astăzi își au originea în epocile în care cateheza s-a atenuat sau a lipsit, în acel timp în care misiunea Bisericii nu și-a mai atins scopul său, dar astăzi relansarea catehezei conștientizată la toate nivelele de misiune bisericească este nu doar o necesitate ci singura cale de educație eficientă în vederea schimbării a omului și prin el a societății în care acesta trăiește și activează.

Transformarea socială este posibilă doar prin transformarea mentalităților, operă dificilă, adesea imposibilă, dar care nu trebuie să descurajeze, ci dimpotrivă cu forțe mereu noi, cu o speranță reînnoită să ne facă să repornim la misiunea de a aduce celor de lângă noi bucuria mântuitoare a cunoașterii adevărilor de credință care pot călăuzi în bine spre mântuire propria noastră viață, a celor de lângă noi, a societății în care trăim și al cărei chiop nu se poate schimba decât prin transformarea interioară, personală a câtor mai mulți oameni, iar nu prin legi și reguli impuse de sus în jos, care ajută dar nu în profunzime, care schimbă dar nu fundamental.⁸⁹

II.1. Contextul catehetic contemporan

Contextul catehetic contemporan nu este unul încurajator, dar nici mai rău sau excesiv mai bun decât al altor secole, ci cu o specificitate care cere un răspuns și strategii adecvate și specializate.

⁸⁸ ***, *Pastorație și misiune în Biserica Ortodoxă*, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2001, p. 47.

⁸⁹ *Ibidem*.

Așa cum am văzut în capitolul dedicat școlilor catehetice, apariția lor a fost dată de un context misionar important dominat de agresivitatea misionară proprie iudaismului și păgânismului care a cerut o contrapondere creștină urgentă.⁹⁰

Astăzi, contextul este oarecum similar, dar de data aceasta dominat este asaltul și presiunea materialismului, secularismului, globalizării și indiferentismului ori superficialității vieții. La toate acestea se adaugă o cultură religioasă și laică tot mai redusă, o implicare slabă în viața parohială și o atracție spre false și dăunătoare modele, așa cum sunt ele greși și eronate promovate de mass media contemporană.

Se adaugă o dezagregare faptică a conceptului de parohie, o multiplicare a ofertei religioase și chiar atee, dar și o presiune materială și psihică impresionantă.

Globalizarea presupune un proces parțial coordonat de standardizare și generalizare atât a unor aspecte pozitive, cât și negative ale lumii noastre. Un proces complicat și complex de coordonare a schimbărilor și transformărilor din lume care implică generalizare, universalizarea și standardizarea. Astfel, apariția focului a fost un aspect pozitiv al globalizării, iar, răspândirea culturii inferioare a *McDonald*-ului reprezintă, de exemplu un aspect negativ.⁹¹

Pentru catehizare, globalizarea presupune găsirea și utilizarea unui limbaj de expresie religioasă universal care să folosească elementele principale de expresie și înțeles contemporane, larg acceptate astăzi. Este vorba despre o inculturare a limbajului, de preluare a cadrelor globalizatoare non nocive pentru a le utiliza drept capete de plecare în strategia de creștinare sau aprofundare a creștinismului astfel încât valorile evanghelice să nu resimtă vreo stavilă sau impediment ca străine de mentalitatea, deformată, contemporană.

⁹⁰ Jean, Nicolae, „Cuvânt misionar pentru o astfel de cateheză”, în *Inter*, I, 1-2/2007, p. 165

⁹¹ *Ibidem*.

Iată că globalizarea poate avea și un aspect pozitiv atunci când subprocesele sau așgii ale sistemului global sunt utilizate pentru atenuarea efectelor lui negative și sunt puse în slujba lui Dumnezeu pentru înduhovnicirea omului contemporan.

Dar, pentru catehizare, globalizarea ridică și problema unei simbolistici și a unei expresivități reduse și adesea negative pe care Biserica trebuie să le preia și să le utilizeze ca mijloace de cucerire a unui spațiu decreștinat.⁹²

Epoca globalizării este o epocă în care comunicarea are o mare forță și rapiditate utilizând mult eși tot mai noi mijloace tehnice de comunicare, iar acestea pot fi utilizate în opera catehetică a Bisericii. În ciuda unor repuslii momentane sau a unor acare critică noul în Biserică. Să ne amintim că atunci când a fost introdus pentru prima oară tiparul mulți s-au îndoit de necesitatea sau utilitatea lui, și povestea s-a repetat invariabil la fiecare mijloc tehnic, fax, telefon, televizor, internet etc., toate fiind la vremea lor simboluri ale decadenței și înstrăinării religioase, iar, mai apoi, fiind utilizate cu mult succes în misiunea pastoral-misionară și opera catehetică a Bisericii.

De fapt, acesta este principiul de acțiune și astăzi, trebuie preluate formele și schimbat fondul, curățat fondul vechi și infuza tunul nou creștin, asemenea unei curse pentru a pierde răul și a lăsa loc de manifestare binelui, pentru a prinde pe cel rău cu undița întrupării.⁹³

Misiunea catehetică contemporană are din partea globalizării și un aspect pozitiv, faptul că actul comunicării a devenit atât de lejer și specializat, poate fi un avansaj educațional creștin sau mai bine zis poate fi folosit în acest sens, astfel că prin mijloacele tehnice prin care pătrund și elemente de decadență și pierzanie să poată pătrunde și elemente de virtute, educație și responsabilizare.

⁹² Pr. Dr. Constantin Necula, „Catehizarea adulților. O necesitate pastorală”, în *Inter*, I, 1-2/2007, p. 181.

⁹³ *Ibidem*.

Se reia problema instrumentelor în opera mântuirii, instrument care nu sunt rele în sine ci rea sau bună este utilizarea sau poziționarea moală a utilizatorului. La fel, după același principiu și globalizarea, chiar dacă ea are aspecte pozitive și negative nenumărate încât este greu a spune că este rea în sine în totalitate sau bună în sine, de asemenea, în totalitate. Ea poate fi utilă Bisericii în funcție de măiestria și arta slujitorilor ei, a creștinilor angajați în munca catehetică care pot transforma o deficiență și o lipsă într-un avantaj cum de altfel a mai făcut-o de atâtea ori în istorie Biserica.⁹⁴

Aici este de ajuns să ne amintim de copleșitoarele și numeroasele sărbători păgâne, de la *Rozalia* la sărbătoarea lui *Sol Invictus* pe care Biserica le-a preluat, le-a golit de conținutul tradițional și le-a infuzat un conținut nou, care a făcut ca misiunea bisericească și opera catehetică să nu întâmpine o respingere majoră, ci, dimpotrivă să fie amplu și cât mai bine receptată.

Istoria bisericească este un exemplu reabil de măiestria de care a dat dovadă Biserica care a știut să transforme situații neprielnice în oportunități misionare impresionante.⁹⁵

Astăzi contextul pare diferit, dar diferența constă în formă, în esență provocările sunt aceleași, dar au alte nume și alte stratificări și sedimentări.

Din această perspectivă chiar am putea că nu globalizarea este rea sau bună, căci ea este un proces inevitabil, ci raportarea noastră la ea sau utilizarea bună sau rea a oportunităților create de acest important actor al scenei contemporane fenomenologice.

Orice provocare reprezintă și o șansă de schimbare în mai bine și se pare că cel mai bine este să vedem așa însăși procesul de globalizare, o provocare care conține și o mare oportunitate de schimbare și poartă o speranță de mai bine.

⁹⁴ Arhim. prof. Vasile Miron, „Cateheza liturgică și mistagogică în parohie astăzi”, în Ortodoxia, nr. 1-2/1997, p. 87.

⁹⁵ *Ibidem*.

Secularizarea este cel de al doilea proces care provoacă misiunea catehetică a Bisericii, e data aceasta cu un pronunțat vector negativ asupra lui, căci așa cum se știe numele lui vine din latinescul *saeculum* și înseamnă adaptare sau dominare a lumii acesteia, adică a materialismului și imediatului.⁹⁶

O societate seculară este aceea care exclude religiosul, sacru sau Biserica din ea, și o alungă în sfera exclusivă a privatului, în numele unei false neutralități, în fapt un partizant ocultat, dar care consideră religia ca retrogradă, ca o instituție aparținând unei epoci astăzi desuete.

Începând cu nefericita revoluție de la 1789 din Franța, secularismul a devenit politică de stat în multe părți ale lumii, impunând diofizitismul și inaugurând ruptura într religie și cultură, societate și comunitate, deci un diofizism de civilizație.

Secularizarea este o formă de militantism ateist, care ar alunga religia, Biserica în sfera particularului, dar, mai mult consacră o dezagregare de paradigmă, rupe rădăcinile omului, taie legăturile cu trecutul și îl lasă ușor manipulabil de către ideologii și fals eșii nocive modele de viață.⁹⁷

Aici constă marea pericolozitate a secularismului, proces evident antispiritual și religios. Dar, tocmai și aici avem oportunitatea ca pe lângă nivelarea și purifierea pe care o aduce conceptelor religioase, produce și un răspuns din partea Bisericii și o adaptare a misiunii, a catehezei, a operei sale de propovăduire și largire prin aprofundare a Evangheliei lui Hristos.

Secularizare anu poate fi biruită printr-o luptă directă și fățișă, ci prin buna formare catehetică a poporului lui Dumnezeu, prin infuzarea elementelor principale ale credinței care să susțină persoana umană în fața agresiunii nimicului egalizator al despiritualizării, și superficialității care marchează eoca noastră mai mult decât oricând.

⁹⁶ Pr. Eugen Jurcă, „Catehetica și disciplinele umaniste. Orizonturi interdisciplinare”, în *Logos. Revistă de pastorală catehetică*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 1/2007, p. 21.

⁹⁷ *Ibidem*.

Secularizarea este o provocare a timpului pentru înnoirea misionară și pentru aprofundarea catehetică și trebuie percepută și așa, ca un timp de judecată dar și de speranță, ca un moment de transformare, de posibilitate de schimbare a omului și prin el și a societății.⁹⁸

Această maladie infernală, secularizarea, poate fi vindecată prin propovăduirea responsabilă a drepei credințe, printr-un efort de luminare a minții omului care să lumineze societatea, să o schimbe și să o retransforme după chipul lui Hristos.

Secularizarea este cauza și nutrimentul a tot felul de crize ce bântuie societatea contemporană și pe care o catehizare adecvată a credincioșilor îi poate apăra de multe efecte sociale și sufletești nocive care îngreuează viața omului și blochează progresul social contemporan.⁹⁹

Mentalitatea secularizatoare este cea care face pe cel ce crede când pică în mrejele ei să uite de scopul vieții sale și să considere ceea ce până atunci îi dădea sens vieții, ca fiind desuet și inutil, este deci vorba despre o răsturnare de iziune și de valori, de o părăsire a ceea ce omul a crezut pentru ceea ce la un moment dat l-a sedus și l-a cucerit, ducându-l într-o mentală sclavie.

Secularizarea înseamnă cedarea în fața stăpânitorului acestui veac, supunerea față de el și deformarea și înstăpânirea vieții de către păcat și rău.

O perspectivă seculară este o perspectivă fără Dumnezeu, în care nici omul nu se poate recunoaște și regăsi și nici măcar exista, căci secularizarea îi răpește speranța și puterea de a se transforma, îl dezumanizează profund până la-l face un antiom.

Creșterea gradului de materialism, adică deformarea mentalității umane spre concepție în care primează lumea materială, este o altă deficiență majoră a contemporaneității și o modalitate agresivă de receptare a lumii moderne care provoacă

⁹⁸ Maria, Goția, *Înnoirea catehezei. Elemente de metodologie*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1998, p. 48.

⁹⁹ *Ibidem*.

cateheza bisericească să readucă în inima credinciosului adevărata ierarhie a lumii în care cele spirituale trebuie să domine și să aibă prioritate asupra celor materiale.

Agresivitatea materialismului vine din aceea că încearcă să elimine orice perspectivă eshatologică din inima omului, oferindu-i numai perspectiva imediatului, adică aceea care pică sub incidența simțurilor și care îi fură bucuria de a fi și de a se manifesta creștinește și uman.

Experiența nefastă a totalitarismelor fascist și comunist, ambele variante ale materialismului, drapate ideologic frumos, ne arată cât de agresiv, dăunător și distrugător poate fi un astfel de concept ideologizat, care năruia viața și speranța a milioane de oameni.

Catehizarea înseamnă aici mai întâi de toate o purificare a mentalităților, o dreaptă impregnare cu adevărul de credință spre o viață autentic creștină, curată, morală și mai ales în duhul Bisericii lui Hristos.¹⁰⁰

Aceasta, Biserica este singura care poate feri de excesul ideologiilor care îmbolnăvesc, distruge și omoară, de aceea doctrina bisericească nu e ideologie, ci izvor de viață, viață concentrată în cuvinte, structură a nemuririi care oferă omului posibilitatea unei autentice, singure posibile, schimbări.

Căci, nicio ideologie nu a transformat omul, nu i-a oferit progres, ci numai regres și deformare, nefericire și suferință.¹⁰¹

Materialismul a izbucnit din nefericire astăzi sub forma subtilă a consumismului, al distrugerii din motive egoiste a creației, a resurselor de mediu ambiant, transformând lumea din spațiu al iubirii și dialogului cu Creatorul în spațiu al manifestării distructive a unei mentalități păcătoase care aduce suferință și omului și cosmosului.

¹⁰⁰ *Ibidem.*

¹⁰¹ Iuliana Conovici, *Ortodoxia în România postcomunistă. Reconstrucția unei identități publice*, vol. I și II, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2009, p. 55.

Nenorocirea adusă de materialism este aceea că omul se lasă stăpânit de patimi, dorințe și păcat, își uită scopul vieții, acționând în lume de parcă el însuși ar fi propriu și singurul *dumnezeu*.

În fapt, este vorba de autoidolatrizare apropiului eu, datorită deformării date de materialism, de o perspectivă greșită asupra lumii și vieții, în care nu Dumnezeu, ci mama natură, o materie deificată, este stăpâna vieții.¹⁰²

Cateheza trebuie să readucă în oamenii afectați de această maladie spirituală, adevărul de credință și să echilibreze situația de viață, redând spiritualului rolul și locul său în viața omului.

Școlile catehetice antice au reafirmat mereu ocazia suveranității lui Dumnezeu în viața omului, a priorității spiritualului și a inutilității și nebuniei de a lăsa ignoranța să domine viața umană și încele din urmă să o distrugă.¹⁰³

Indiferența religioasă vine și ea ca maladie spirituală parte a contextului catehetic actual și ea este dată fie de erorile de misiune, de limbajul inefficient sau de greșeli de pastorație, care fac neatractiv cuvântul lui Dumnezeu, diun vina exclusivă a propovăduitorului. De aceea, indiferența religioasă își poate avea antidotul într-o cateheză adecvată, susținută, sistematică, hotărâtă și adaptată.

Indiferența religioasă este uneori cultivată ca o neutralitate religioasă sau ca o formă benefică de sincretism, desigur o strategie rușionoasă și înșelătoare a teismului de a distrage credincioșii de la realitatea vieții, care uneori reușește.

Cel mai evident vedem acest lucru, de exemplu, la cei care cer scoatrea religiei din școală și introducerea la schimb a unei materii care să fie ba istoria religiilor, ba istoria creștinismului sau vreo disciplină etică. Orice numai credința părinților și cea care a configurat sufletul acestui neam nu!

¹⁰² *Ibidem*.

¹⁰³ Maria, Goția, *op.cit.*, p. 49.

Este vorba despre o inutilă, falsă și dăunătoare neutralitate. Din experiența duhovnicească știm că omul nu poate fi nutru pe tărâmul alegerilor morale, căci ori binele, ori răul te cucerește și te face după chipul său.

La fel se petrec lucrurile și pe acest teren, în care indiferentismul religios este de fapt o împietrire a sufletului, o mortalitate spirituală dăunătoare și care trebuie cât mai repede vindecată și îndreptată.¹⁰⁴

Omul este un teribil câmp de luptă între bine și rău, iar neutralitatea este o formă de victorie a răului. Astfel, misiunea catehetică are rolul de a reînvia un suflet afectat de indiferență, ca un mijloc de a-l elibera dintr-o cumplită primejdie, mortală și urâtă.

II.2. Mijloace de cateheză

Printre mijloacele de cateheză, cele mai cunoscute sunt cateheza prin intermediul dialogului personal, prin intermediul cărți, a cuvântului, a imaginii sau a unei radio, prin intermediul unei școli sau prin intermediul mass mediei. Apoi, avem cateheze individuale sau de grup, ocazionale sau sistematice, în biserică și în afara ei.

Avem de a face cu cateheze școlare sau familiale, parohiale sau prin intermediul mijloacelor de comunicație.

Dialogul personal este modalitatea catehetică cea mai uzitată și ea poate fi utilizată cel mai bine în scaunul de spovedanie sau în dialogurile ocazionale sau liturgice cu credinciosul. Această manieră catehetică are o mare aderență căci se creează un raport interpersonal și mai mult decât atât omul în dialog bilateral este mai sincer, mai deschis și mai dispus a accepta ceea ce i se oferă.¹⁰⁵

¹⁰⁴ *Ibidem.*

¹⁰⁵ Pr. asist. drd. Vasile Crețu, „*Pentru o cateheză a timpurilor noastre. Pastorația tinerilor în Biserica Ortodoxă Română de la deziderat la realitate*”, în Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din București, 2006, p. 459.

Cateheza de grup este de regulă aceea care se face într-un cadru organizat, biserica parohială sau școală, cu teme programate și tematică anunțată, într-un cadru solemn, care crează atmosfera pentru o bună receptare. Ea are avantajul unei abordări sistematice, riguroase și pe termen lung, dar și rezultatele sunt evidente, solide și numeroase. Este o metodă preferată de mulți preoți, mai ales că Proiectul catehetic național *Hristos împărtășit copiilor* presupune astfel de ambianță.¹⁰⁶

Cateheza parohială poate fi personală sau comunitară, dar este obligatorie, mai cu seamă cu ocazia Sfintelor Taine și Ierurgii când preotul trebuie să lămurească scopul desfășurării unuia sau altuia dintre actele liturgice pentru a-i face mai conștienți și mai trăitori pe cei prezenți.

Ca mijloace de cateheză, cartea, manualul de cateheză este cel mai important, căci pune la dispoziția credinciosului un instrument pe care-l poate utiliza de câte ori dorește pentru fixarea unor elemente de credință și eliminarea nelămuririlor.

Alături de carte, computerul, telefonul și internetul pot constitui mijloace și resurse de cateheză cu condiția să nu fie utilizate haotic, ci cu discernământ, iar în cadrul catehezelor, când sunt utilizate în acest scop, pe baza unei colaborări strânse cu îndrumătorul catehetic, în cauză cu preotul.

Această prudență este dată de faptul că de exemplu internetul deși constituie o uriașă bază de date interactivă, ceea ce se găsește acolo trebuie luat cu mult discernământ, nu haotic, ci fragmentar, dirijat și supravegheat. Desigur că ne referim la o catehizare dirijată și nu la libertatea omului de a naviga liberă unde și când dorește pe internet.

Mass media, mai cu seamă în mod explicit cea bisericească, în cazul nostru Agenția de presă basilica, cu radio, televiziune, flux de știri pe internet și cotidianul

¹⁰⁶ Î.P.S. Dr. Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, *Dăruire și dăinuire. Raze și chipuri de lumină în istoria și spiritualitatea românilor*, ediția a II-a, Trinitas, Iași, 2005, p. 372.

Lumina pot constitui excelente mijloace catehetice, căci îndrumătorii lor au în vedere tocmai această misiune cathetică.

De fapt, inițiativa Preafericitului Părinte Patriarh Daniel a avut în vedere tocmai această formă de catehizare interactivă, pe baza celor mai noi mijloace de comunicare, care dacă Biserica nu le utilizează, în schimb societatea secularizată și înstrăinată de Dumnezeu le utilizează din plin.

A folosi aceste mijloace moderne de cateheză, înseamnă a utiliza niște mijloace pe care oricum societatea le utilizează, este într-un fel o modalitate de inculturație, de creștinare a lor, de a nu lăsa neutilizat un spațiu pentru bine și a-l damna de la început.

Mijloacele catehetice sunt importante, dar ele depind de priceperea, măestria și experiența catehetului, ele trebuie să fie în ton cu epoca, dar nu înseamnă că cele clasice nu mai sunt de actualitate, ci, trebuie combinate conform necesităților concrete.¹⁰⁷

Pentru copii, de exemplu, revistele ilustrate, de tipul chemarea credinței, sunt foarte apreciate și cerute, dar la un adult trebuie ținut seama de specificitatea lui, de eorințele și orientarea lui.

Tot aici ar putea intra biblioteca parohială și buletinul sau ziarul parohial, ca instrumente adecvate de cateheză.

¹⁰⁷ *Ibidem.*

III.ASPECTE ALE CATEHIZĂRII ÎN CONTEMPORANEITATE

În contemporaneitate, catehizarea îmbracă variate aspecte, dar în cele ce urmează ne vom opri la catehizarea familială, prohițială, prin intermediul școlii și al massmediei, neânsemnând că alte situații nu sunt importante, dar am considerat că acestea sunt cele mai sugestive.¹⁰⁸

Contemporaneitatea este dominată de nenumărate procese și fenomene, de oameni cu dorințe, aspirații, pregătire și preocupări variate, de aceea catehizarea trebuie să țină seama de toate acestea.

III.1. Catehizarea familială

Este prima formă de catehizare în formă cronologică, căci în cadrul familiei copilul i-a cunoștinșă de primele elemente religioase, primește sub formă catehetică primele informații despre credința creștină, iar de la membri familiei primele deprinderi religioase.¹⁰⁹

¹⁰⁸ Miron Erdei, *Familia creștină azi*, "Trinitas", Iași, 1995, p. 203.

¹⁰⁹ *Ibidem*.

Așadar, importanța catehezei familiale este imensă, căci vârsta copilăriei este cea în care se formează structurile bune, ori se deformează omul, tot ceea ce se acumulează acum are rolul unui adevărat program general de viață.

De regulă catehizarea o fac în mod tradițional pentru aceste generații bunicii, care se ocupă preponderent de educația copiilor, merg cu ei la biserică, îi învață primele rugăciuni și le lecturează primele episoade biblice, ori pilde de învățătură.

Diferența între bine și rău, acumularea de formație duhovnicească se fundamentează acum, iar de măestria catehetului familial depinde religiozitatea, intensitatea religioasă și atașamentul copilului față de credința strămoșească.¹¹⁰

Apoi, deprindele religioase ale membrilor familiei sunt decisive pentru viața de credință a copilului, căci dacă atmosfera virtuoasă, rugăciunea și spiritualitatea sunt la mare preț într-o familie, așa vor fi și în familia viitoare a copilului.

La temelia educației familiale trebuie să stea credința în Dumnezeu, astfel încât, viața copilului să aibă priorități clare și evidente.

Uneori aversiunea față de religie și indiferentismul religios pleacă de la o insuficiență sau inexistentă cateheză familială, ceea ce crează adevărate drame existențiale.

Familia este mediul propice, optim de a face primele elemente de cateheză, iar o responsabilitate uriașă o au părinții și sau bunicii, căci este vorba de espre o investiție educațională și spirituală în viitorul propriilor lor copii, a viitorului lor și al lumii. Astfel, responsabilitatea este multiplă, căci este față de familie, neam, Biserică și Dumnezeu, este vorba despre adevărata și singura moștenire care contează în viața oamenilor, credința, cultura și spiritualitatea.¹¹¹

¹¹⁰ Pr. lect. dr. Ilie Melniciuc-Puică, (coord.), *Familia în societatea contemporană*, Editura Doxologia, Iași, 2011, p. 43.

¹¹¹ *Ibidem*.

Familia este, deci, chiar și în mod latent transmițătoare de informații și formatoare de viață, iar în ceea ce privește credința, ea are un rol esențial, care trebuie cuplat cu *cateheza parohială, în primul rând a membrilor gamilei, părinți și sau bunici.*

"La poporul nostru de agricultori, ea a fost chiar unica școală de specialitate profesională a majorității populației. Ei îi datorăm, în afară de ceea ce datorăm Bisericii, toate virtuțile trecute ale neamului. Iubirea de pământ și dragostea de cultivarea lui, iubirea de neam, venerația lui Dumnezeu, ca și proverbiala omenie și ospitalitate a românului, se datorează familiei noastre patriarhale..."¹¹².

O familie responsabilă valorizează credința și transmiterea ei, căci este vorba despre tezaurul cel mai de preț al vieții omului, dar și al unei comunități umane. Credința este matricea formatoare de civilizație și cultură, așa cum ne-o demonstrează istoria culturii și civilizației umane, de aceea este foarte important să punem un bun început acesteia încă din fragedă copilărie, în familie, după exemplul Mântuitorului și al apostolilor, în misiunea lor specifică.

Referitor la raportul dintre părinți și copil, la rolul educațional catehetic și spiritual al relațiilor dintre ei, Pr. Dumitru Stăniloae nota *"Un subiect unic în sens absolut ar fi lipsit de bucuria și deci de sensul existenței. El s-ar îndoi chiar de existența lui, care s-ar amesteca cu visul... Două subiecte realizează prin comuniunea lor o oarecare consistență și o bucurie și un sens al existenței. Dar nici această doime reală, care e în același timp o unitate dialogică, bazată pe unitatea de ființă, nu este suficientă. Comuniunea în doi este și ea limitare din două puncte de vedere. Mai întâi comuniunea în doi nu deschide întregul orizont implicat în existență. Cei doi nu numai se deschid unul altuia, ci se și închid. Celălalt devine nu numai o fereastră, ci și un zid pentru mine. Cei doi nu pot trăi numai din ei doi. Ei trebuie să aibă conștiința unui*

¹¹² *** , *Pedagogie Generală*, Editura "Didactică și Pedagogică, R. A.", Ediția a II-a, București, 1996, p. 485 .

orizont care se întinde dincolo de ei, dar în legătură cu amândoi. Iar acest orizont nu poate fi constituit de un obiect sau de o lume de obiecte. Aceasta nu-i scoate din monotonia unei vederi restrânse, sau a unei singurătăți în doi. Numai al treilea subiect îi scoate din neîntrerupta lor singurătate în doi, numai un al treilea subiect poate fi și el partener de comuniune și nu stă pasiv în fața lor, ca obiectul..."¹¹³.

III.2. Catehizarea parohială

După cateheza familială, imediat ca importanță este cea parohială, căci mediul bisericesc devine propice de la vârsta copilăriei în sus, trecând prin toate categoriile de vârstă pentru realizarea catehizării.

Încă din vechime pe lângă parohii li mănăstiri existau adevărate școli de cateheză care transmiteau elementele principale ale credinței, iar acest lucru s-a perpetuat până în zilele noastre.

Vorbim de cursuri catehetice la unele parohii, dar vorbim de cateheză individuală sau colectivă, prin intermediul sfintelor taine și ierurgii și a altor prilejuri bisericești, care se întâlnesc în toate parohiile bisericilor noastre.

Cateheza parohială presupune fie existența unui catehet angajat cum este cazul multor biserici grecești, fie această responsabilitate o are preotul sau preoții, alături de epitrop și cântăreț, ori mai aproape de noi comitetele de tineret parohial.

Misiunea catehetică parohială este o activitate de maximă importanță căci este brațul culegător și fundația vie a temeliei bisericii.

¹¹³ Pr. Prof. Dr. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1978, vol. 1, p. 307.

Un credincios catehizat este un credincios fidelizat care poate cădea pradă mai greu sectelor, indiferentismului sau ateismului, astfel că misiunea catehetică strânge legătura credinciosului cu Biserica, o înalță și îi dăruiește viabilitate.¹¹⁴

Cateheza parohială nu trebuie să fie izolată de cateheza familială și de cea prin intermediul orei de religie din școlile de stat, ci ea trebuie coordonată prin colaborarea preotului cu familia și cu școala, pentru ca opera catehetică să aibă roade și să fie utilă familiei, școlii și Bisericii.

III.3. Catehizarea prin intermediul mass mediei bisericești

Mijloacele mass-media reprezintă “o altă grupă de factori ai educației religioase chemate să amplifice, să continue sau să diversifice experiențele religioase ale persoanelor. Într-o societate informatizată (cu virtuți benefice, dar și malefice) stimulii religioși trebuie să fie prezenți la acest nivel”.¹¹⁵

“Receptarea mesajelor transmise prin mijloace media se face trei căi principale, separat sau combinat:

audio, ca ascultător;

video, ca privitor;

scris, ca cititor.”¹¹⁶

În cazul nostru mass media reprezintă cea de a patra cale de catehizare, după familie, parohie și școală, ea este importantă deoarece poate oferi o formare catehetică

¹¹⁴ *Ibidem.*

¹¹⁵ Constantin Cucoș, *Educația religioasă-repere teoretice și metodice*, Polirom, Iași, 1999, p.27.

¹¹⁶ Prof. univ. dr. Ioan Bontaș, *Pedagogie*, ALL, București, 1995, p.274.

prin intermediul celor mai noi mijloace de comunicare social folosite astăzi pe larg în societate.

Mass-media are peste tot în lume o importanță deosebită, constituindu-se astăzi într-o forță imensă, care nu numai că informează, dar și modelează atitudini și comportamente. Mass-media îi influențează profund pe oameni în felul de a înțelege viața, lumea și propria lor existență: influențează, deci, un univers care ține prin excelență de rosturile și competentele Bisericii. Deși, chiar și presa laică are uneori elemente sau emisiune de catehizare, principala funcție în cazul nostru o îndeplinește mass media bisericească.

Într-o epocă în care cea mai puternică influență asupra opiniei publice este exercitată prin intermediul mijloacelor de comunicare în masă, inclusiv internetul, Biserica folosește aceste mijloace de comunicare în masă pentru promovarea valorilor evanghelice în societate, dar și pentru a face cunoscute activitățile ei multiple.¹¹⁷

Trebuie amintit aici postul de radio al Patriarhiei Române, parte a Agenției de Presă Basilica, Radio TRINITAS care contribuie la susținerea activității cultural-misionare a Bisericii Ortodoxe Române.

Atât televiziunea națională - prin redacția " Viața spirituală" și emisiunile acesteia: Credo , Ecclesiast , Lumina lina , Interferențe etc., realizate de reporteri și redactori având pregătire teologică și cu participarea unor clerici și ierarhi - cât și posturile particulare - îndeosebi Antena 1 - pot să aducă o contribuție majoră în pastoratia contemporană a Bisericii.

¹¹⁷ Virgil Gheorghiu, *Efectele televiziunii asupra mintii umane si despre cresterea copiilor in lumea de azi*, Ed. Evanghelismos, Bucuresti, 2005, *Idem, Revrajirea lumii sau de ce mai vrem sa ne desprindem de televizor*, Ed. Prodomos, Bucuresti, 2006, p. 25.

Prin televiziune se poate, în mod eficace, populariza a bogăția liturgică a Bisericii, în special pentru persoanele care nu sunt obișnuite sau nu dispun de timp suficient pentru a merge la biserică. Un aspect foarte important pentru noi este acela că foarte multe persoane bolnave sau în vârstă, care nu mai pot participa la viața liturgică a Bisericii, doresc totuși să asculte și mai ales să privească desfășurarea slujbelor ortodoxe, iar televiziunea poate îndeplini această dorință.

Prin mijloacele de comunicare, Biserica poate face evanghelizare și misiune creștină, pentru că Biserica este misionara prin însăși esența ei. În Noul Testament avem un model al Bisericii în misiune, activitatea misionară a apostolilor, care include discursul despre Dumnezeu, despre mântuirea adusă de Hristos și despre binecuvântarea lui Dumnezeu care are ca obiect întreaga umanitate .

Mass-media are pretutindeni în lume o importanță deosebită, constituindu-se astăzi într-o forță imensă, care nu numai că informează, dar și modelează atitudini și comportamente. Mass-media îi influențează profund pe oameni în felul de a înțelege viața, lumea și propria lor existență: influențează, deci, un univers care ține prin excelență de rosturile și competentele Bisericii.

În acest cadru general, Biserica trebuie să dea mărturie și să comunice credincioșilor și întregii lumi mesajul Evangheliei Mântuitorului Hristos, învățătură de credință ortodoxă, dar și să răspundă atacurilor eterodoxe, atee și secularizării.¹¹⁸

Mass-media are pretutindeni în lume o importanță deosebită, constituindu-se astăzi într-o forță imensă, care nu numai că informează, dar și modelează atitudini și comportamente. Mass-media îi influențează

¹¹⁸ Miron Erdei, *op.cit.*, p. 206.

profund pe oameni în felul de a înțelege viața, lumea și propria lor existență: influențează, deci, un univers care ține prin excelență de rosturile și competentele Bisericii. Mass media poate contribui la intensificarea lucrării pastorale, catehetice și filantropice a Bisericii, prin posibilitățile sale tehnice de depășire a distanțelor și de transmitere simultană a mesajului către un mare număr de auditori. Cuvântul lui Dumnezeu din Sfânta Scriptură, de la sfintele slujbe, cuvintele de zidire sufletească ale Sfinților Părinți, cuvintele de învățătură ale ierarhilor, preoților și profesorilor de Teologie, participarea la marile evenimente din viața Bisericii, modelele de viață și activitate creștină sunt împărtășite, audio și video, unui număr mult mai mare de oameni decât ar putea să încapă în orice biserică din lume. Prin urmare, Biserica se apropie de oameni, oferindu-le lumina Scripturii, îi mângâie și îi întărește în credință, speranță și iubire. Slujirea filantropică prin media se împlinește atât prin modelele cultivate, cât și prin cuvântul de rugăciune și binecuvântare ce ajunge și la cei care nu pot ajunge ei înșiși la biserică.

Mass media poate fi un instrument de comunicare eclezial, care face foarte ușor legătura între evenimentele bisericesti sau viața Bisericii, în general, și credincioșii Bisericii, de oriunde s-ar afla ei. În misiunea Bisericii, ea are rolul de a oferi informații credibile și obiective, în același timp de a împărtăși telespectatorilor bogăția imensă vizuală și spirituală a Ortodoxiei. Prin intermediul cuvântului scris, al sunetului și al imaginii, comunicarea este mult mai credibilă, este mult mai facilă, mult mai ușoară și mult mai ușor de receptat, așa încât Biserica trebuie să utilizeze la maxim acest mijloc de comunicare.

„Lumea din ziua de astăzi, cu progresul ei material și tehnologic, respinge orice aluzie la realitatea celeilalte lumi. Spiritul modern este dominat de cuceririle științifice din lumea materială și respinge orice idee despre veșnicie“.¹¹⁹ O adevărată revoluție tehnologică am spune dar goală, fără sensul profund, fără a fi pusă în folosul omului, a evoluției sale lăuntrice. „Nu odată ne-am plâns că progresul civilizației noastre a adus îmbunătățiri tehnice, exterioare, în confortul material, dar nu și împliniri morale sau spirituale ale condiției umane. Se constată că n-am devenit prin el mai buni sau mai împliniți, pe o treaptă superioară de existență. Aceasta ne arată o dată mai mult că lumea nu-și poate da ea însăși din sine nici ordine etică, nici sens, nici autentic progres“.¹²⁰

Mass media bisericească este, după familie, școală și biserică, cel de al patrulea instrument educațional misionar, care contribuie la aprofundarea învățaturii de credință. Experiența Bisericii noastre post decembristă a arătat că este mai eficient să creezi un post propriu de televiziune decât să tot insiști ca emisiunile, mesajele sau știrile religioase bisericești să fie date la televiziunea națională sau la cele comerciale..

Mass media bisericească are o marjă de piață importantă, numeroși sunt cei care ascultă radio Trinitas, ori vizionează Trinitas Tv și nu numai bătrâni, ci oameni de toate categoriile.

“Transmisiunile radiofonice și televizate ale acțiunilor sacre, mai ales dacă este vorba de Sfânta Liturghie, să fie făcute cu discreție și demnitate, sub conducerea unor persoane competente.”¹²¹

¹¹⁹ Dr. NIFON Mihăiță, Arhiepiscop și Mitropolit, *Misiune, Pastorație și Slujire Ecumenică*, Ed. Valahia University Press, Târgoviște 2009, p. 14.

¹²⁰ Pr. Prof. Dr. Constantin Galeriu, *Taina fratelui, Păcatul împotriva Duhului Sfânt*, Editura ASA, București 2009, p.11.

¹²¹ *Ibidem*.

Mass media bisericească însă cuprinde și revistele și siteurile bisericești eparhiale, dar și emisiunile permanente la televiziunile locale, comerciale, sau presa scrisă bisericească, ori rubricile permanente din presa scrisă laică.

Mass media poate educa pozitiv și transmite elemente educaționale adecvate ascultătorilor sprijinind misiunea ecleziastică.

*“Gama acestor mijloace este deosebit de largă: de la ziare și reviste, apoi la radio și televiziune și până la cinematograful și magistralele Internetului, toate contribuie cu succes la imprimarea în sufletul și mintea elevilor a unei educații religioase corecte și necesare”.*¹²²

Televiziunea vine în sprijinul educației estetice și muzicale care-și au izvorul în educația religioasă. Avem bucuria de a putea viziona, în transmisiune directă sau reluare, festivaluri de colinde religioase, de muzică corală religioasă ca și unele manifestări religioase, expoziții de icoane și artă creștină.

Prin intermediul televiziunii cunoaștem anumite tradiții și obiceiuri din diferite zone ale țării care au căpătat un sens religios și sunt respectate de comunitatea creștină. Televiziunea a venit în sprijinul Bisericii, transmițând mereu mesaje de pace ale înțâistătorilor noștri, chemările ei la înfrățire și întrajutorare caritabilă când s-au abătut nenorociri asupra credincioșilor săi. Oamenii de astăzi sunt atrași foarte mult de filme. Filmul este un mijloc de cunoaștere și educație dacă este selectat cu grijă și urmărit cu atenție.¹²³

Un alt mijloc mass-media cu rol educativ este *radioul*. Informațiile pe care le primim prin intermediul radioului au o eficiență sporită pentru că folosește un limbaj mai direct, mai plastic, sugestiv și convingător decât limbajul obișnuit. La fel ca și

¹²²*** Metodica predării religiei, Craiova, 2000, p.27.

¹²³ Ibidem.

televiziunea, radioul ne prezintă o serie de emisiuni cu caracter educativ, stimulând imaginația și atenția. Radioul se adresează tuturor, fiind mai răspândit decât televizorul. Sistemele audio de astăzi sunt foarte sofisticate. Fiind mici ca volum, ne permit să le purtăm și să ne informăm în orice moment și în orice loc. Biserica inspirată de Duhul Sfânt a avut grijă să-și răspândească învățătura și pe calea sistemelor audio.

Tot la radio adeseori auzim interviuri luate preoților și ierarhilor noștri în care aceștia vorbesc despre semnificația anumitor sărbători sau despre anumite acțiuni culturale, caritabile și gospodărești. Prin intermediul lungimilor de undă putem asculta muzică. Muzica este arta care sensibilizează cel mai mult sufletul uman, făcându-l să uite anumite griji și să treacă peste anumite probleme. Biserica noastră și-a răsplătit învățătura și prin cuvânt, dar și prin muzică. Cântările liturgice de origine bizantină din biserică sunt învățături dogmatice și rugăciuni cântate cu atâta trăire încât se constituie prinosul sufletesc al jertfei credincioșilor.

Calculatorul este unul din mijloacele tehnice educative folosite tot mai des în societatea modernă. Datorită posibilităților multiple de operare, prezentare și memorare a informațiilor pe care le pune la îndemâna elevilor și oamenilor în general, calculatorul este folosit cu rezultate deosebite ca mijloc de educare, deoarece oferă condițiile unei participări active în procesul cunoașterii și informării, dar și al unei învățări active. Trebuie însă să fim atenți că el ne poate distra de la datoriile noastre creștinești și ne poate duce spre rău.¹²⁴

Magistralele internetului, tot mai des folosite în sistemul informațional, conține și site-uri cu imagini sau informații nu tocmai folositoare sufletului. De aceea, în folosirea instrumentelor informaționale trebuie să avem o deosebită selectivitate și discernământ. Prin folosirea calculatorului la ora de religie pot fi prezentate elevilor imagini statice (icoane, imagini cu mănăstiri, biserici, hărți), imagini dinamice (filme religioase) sau

¹²⁴ Constantin Cucoș, *Educația religioasă-repere teoretice și metodice*, Polirom, Iași, 1999, p.27.

teste pentru verificarea cunoștințelor. Imaginile și informațiile de pe calculator pot fi preluate pe CD-uri, formând biblioteci cu imagini religioase, enciclopedii.

CONCLUZII

Așa cum am văzut în cele de mai sus , catehizarea are în zilele noastre un rol imens pentru Biserică, căci astăzi ca și în trecut ea reprezintă principala formă de transmitere a învățaturii de credință.

Misiunea catehetică a Bisericii este aceea care conferă credinciosului ceea ce trebuie să știe, învățătura de credință autentică, care îi va diriga viața și care îl ferește pe cât se poate de a cădea în mreaja sectelor, ateismului sau a indiferentismului religios.

Poporul nostru creștin are o mare nevoie de cateheză, căci ea este modalitatea practică cea mai bună de a-l ține aproape de Biserică care i-a configurat istoria și i-a marcat destinul, oferindu-i nenumărate roade spirituale și culturale.

În contemporaneitate, cateheza reprezintă o prioritate pentru misiunea Bisericii, fie că este vorba despre cateheză familială, parohială, școlară sau mediatică, căci toate împreună susțin pastorația Ortodoxiei românești în contemporaneitate.¹²⁵

Lumea în care ne mișcăm este o lume însetată de cunoaștere, de sens și de rost al vieții, iar catehizarea poate oferi răspunsul tocmai la aceste mari și esențiale așteptări.

Biserica este conștientă de marea responsabilitate pe care o are față de Domnul ei și față de credincioși de a le oferi cuvântul adevărului care schimbă vieți și transformă destine, de aceea face tot ceea ce se poate pentru împlinirea acestui scop.

Contextul misionar și catehetic contemporane este dominat de numeroase fenomene, precum globalizare, secularizare, materialism, ateism, indiferentism religios sau superficialitate, toate cu un uriaș potențial negativ, dar care pot constitui și fericite ocazii misionare.¹²⁶

Pentru a susține opera catehetică, Biserica utilizează atât cartea tipărită, cât și mass media, internetul, radioul, ori alte noi mijloace de comunicare socială, tocmai pentru a le creștina și a le utiliza în serviciul Evangheliei și a arăta că ele pot fi utilizate și pentru nu doar contra omului.

Studiul meu a vizat tocmai elemente de istorie a catehetei, de tehnică catehetică, dar și de misiune catehetică contemporană pentru a reliefa importanța, sensul și direcțiile catehezei ecleziale contemporane.

¹²⁵ Pr. Prof. univ. dr. Vasile Răducă, *op.cit.*, p. 29.

¹²⁶ *Ibidem.*

BIBLIOGRAFIE

- ***, *Apologeți de limbă greacă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1980,
- ***, *Apologeți de limbă latină*, vol. 3 din *PSB*, trad. Nicolae Chițescu, Eliodor Constantinescu, Paul Papadopol, David Popescu, Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981,
- ***, *Biserica în era globalizării*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2003,
- ***, *Pastorație și misiune în Biserica Ortodoxă*, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2001,
- ***, *Pedagogie Generală*, Editura "*Didactică și Pedagogică, R. A.*", Ediția a II-a, București, 1996,

- ***, *Scrierile Părinților Apostolici*, vol. 1 din colecția PSB, Editura Institutului Biblic și de misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979,
- Alexe Pr. Ștefan, *Sfântul Niceta de Remesiana și ecumenicitatea patristică din sec. IV și V*, Teză de doctorat, ST XXI, 1969, nr. 7-8,
- Augustin Fer., *Prima cateheză. Inițiere în viața creștină*. Ediție bilinvă, Polirom, București, 2002,
- Bădiliță, C. *Pe viu despre Părinții Bisericii*, Humanitas, București, 2003,
- Bârsănescu Ș., *Istoria Pedagogiei*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1969,
- Bel, Pr. prof. dr. Valer Misiune, *parohie, pastorație. Coordonate pentru o strategie misionară*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004 ,
- Bontaș Prof. univ. dr. Ioan, *Pedagogie*, ALL, București, 1995,
- Bota, M. *Patrologia, Viața Creștină*, Cluj-Napoca, 1999,
- Braniște, Pr. prof. dr. Ene *Cultul ortodox ca mijloc de propovăduire a dreptei credințe, a dragostei, a păcii și a bunei înțelegeri între oameni*, în "Studii teologice", Anul V (1953), nr. 9-10,
- Bulacu Mihai, *Probleme de pedagogie catehetică*, S. T. , 3-6 / 1950,
- Bulacu, Pr. Mihail *Spiritul catehezei patristice din școala românească*, Tipografia cărților bisericești, București, 1937,
- Călugăr, Dumitru *Catehetica, manual pentru Institutele teologice*, Ed. I.B.M.O., București, 1976,
- Călugăr, Pr. Dumitru *Metode și forme pentru prezentarea învățăturii creștine ortodoxe*, M.A., 1-3/1972,
- Campenhausen, Hans Von *Părinții greci ai Bisericii*, trad. din germană de Maria-Magdalena Anghelescu, Ed. Humanitas, București, 2005,
- Chiril Sf. al Ierusalimului, *Catehezele*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2003,

- Clement Alexandrinul, *“Scrieri – Partea întâia”*, vol. 4 din colecția PSB, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, trad. Pr. D. FECIORU, București, 1982,
- Coman, Ioan G. *Și Cuvântul Trup S-a Făcut. Hristologie și mariologie patristică*, Ed. Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1993,
- Conovici, Iuliana *Ortodoxia în România postcomunistă. Reconstrucția unei identități publice*, vol. I și II, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2009 ,
- Corneanu, IPS Mitropolit Nicolae *Patristica mirabilia. Pagini din literatura primelor veacuri creștine*, ed. a II-a, Polirom, Iași, 2001,
- Cosma, Pr. prof. Sorin *Cuvinte ale dreptei credințe*, Arad, 1992,
- Crețu Pr. asist. drd. Vasile, „*Pentru o cateheză a timpurilor noastre. Pastorația tinerilor în Biserica Ortodoxă Română de la deziderat la realitate*”, în Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din București, 2006,
- Crețu Pr. asist. drd. Vasile, „*Pentru o cateheză a timpurilor noastre. Pastorația* Cucos, Constantin *Educația religioasă. Repere teoretice și metodice*, Edit. “Polirom”, Iași, 1999,
- Cucos, Constantin *Educația religioasă-repere teoretice și metodice*, Polirom, Iași, 1999,
- Daniel, Î.P.S. Dr., Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, *Dăruire și dăinuire. Raze și chipuri de lumină în istoria și spiritualitatea românilor*, ediția a II-a, Trinitas, Iași, 2005,
- Erdei, Miron *Familia creștină azi*, "Trinitas", Iași, 1995, .
- Galeriu Pr. Prof. Dr. Constantin, *Taina fratelui, Păcatul împotriva Duhului Sfânt*, Editura ASA, București 2009,
- Gheorghiu, Virgil *Efectele televiziunii asupra minții umane și despre creșterea copiilor în lumea de azi*, Ed. Evanghelismos, București, 2005,

Idem, Revrajirea lumii sau de ce mai vrem sa ne desprindem de televizor, Ed. Prodromos, Bucuresti, 2006.

- Gilson, Etienne *Filosofia în Evul Mediu*, Ed. Humanitas, 1995
- Gordon, Pr. Prof. univ. dr. Vasile *Catehetica - curs pentru anul al III-lea de studii*, Teologie Pastorală, București, 2001,
- Goția, Maria, *Înnoirea catehezei. Elemente de metodologie*, Presa Universitara Clujeana, Cluj-Napoca, 1998 ,
- Jurcă, Eugen Pr *Cateheza baptismală în antichitatea creștină*, Editura Marineasa, Timișoara, 2004,
- Jurcă, Pr. Eugen, „Catehetica și disciplinele umaniste. Orizonturi interdisciplinare”, în Logos. Revistă de pastorală catehetică, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 1/2007,
- Louth, Andrew *Originile tradiției mistice creștine. De la Platon la Dionisie Areopagitul*, Ed. Deisis, Sibiu, 2002,
- Marrou, Henri-Irénée, *Sfântul Augustin și sfârșitul culturii antice*, trad. de Drăgan Stoianovici și Lucia Wald, Ed. Humanitas, București, 1997
- Matsoukas Nikolaos A., *Introducere în gnoseologia teologică*, trad. de Maricel Popa, Ed. Bizantină, București, 1997,
- Melniciuc-Puică, Pr. lect. dr. Ilie (coord.), *Familia în societatea contemporană*, Editura Doxologia, Iași, 2011,
- Mircea, Pr. dr. Ioan *Dicționar al Noului Testament*, EIBMBOR, București, 1984,
- Miron Arhim. prof. Vasile, „Cateheza liturgică și mistagogică în parohie astăzi”, în Ortodoxia, nr. 1-2/1997,
- Moreschini, C. E. Norelli, *Istoria literaturii creștine vechi, grecești și latine*, II/1 (trad.rom.), Polirom, Iași, 2004,

- Necula Pr. Dr. Constantin, „Catehizarea adulților. O necesitate pastorală”, în *Inter*, I, 1-2/2007,
- Necula, Pr. Dr. Constantin, *Pastorația Bisericii în vremuri de criză*, Editura Agnos, Sibiu, 2012,
- Nicolae, Jean, „Cuvânt misionar pentru o astfel de cateheză”, în *Inter*, I, 1-2/2007,
- Nifon Dr. Mihăiță, Arhiepiscop și Mitropolit, *Misiune, Pastorație și Slujire Ecumenică*, Ed. Valahia University Press, Târgoviște 2009,
- Petrescu, Pr. prof. Nicolae, *Catehetica*, Manual pentru Seminariile Teologice, București, 1978,
- Plămădeală, † Dr. Antonie *Vocație și misiune creștină în vremea noastră*, Sibiu, 1984,
- Răducă Pr. lect. univ. dr. Vasile, *Antropologia Sfântului Grigore de Nyssa*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996,
- Răducă Pr. Prof. univ. dr. Vasile, *Curs de catehetică, pentru uzul studenților*, București, 1996,
- Răducă, Pr. Prof. univ. dr. Vasile *Actul catehetic: cateheza și acțiunile sale*, S.T., nr. 3-4/ 1997,
- Savu, Teofan Mitropolitul Olteniei, «Tinerii, prioritate misionară a Bisericii», în colectiv, *Biserica în misiune. Patriarhia Română la ceas aniversar*, E.I.B.M.B.O.R., București, 2005,
- Spidlik T., *Spiritualitatea Răsăritului Creștin* (trad.rom.), Deisis, Sibiu, 2002,
- Stăniloae Pr. Prof. Dr. Dumitru, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1978, vol. 1,

- Tia, Arhim. Teofil *Reîncreștinarea Europei? Teologia religiei în pastorală și misiologia occidentală contemporană*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2003,
- Toader, Pr. lect. dr. I. *Metode noi în practica omiletică*, Cluj-Napoca, 1997,
- Voicu, C. N. Dumitrașcu, *Patrologie*, EIBMBOR, București, 2004.